REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXIII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM | Ára: 300 Ft | 2016. JÚNIUS

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös jászkun redempcióra utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták régi kiváltságjogaikat. Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Nagy sikerrel mutatták be Jászberényben a Szabadtéri színpadon június 3-11-ig a Jászok című történelmi dal- és táncjátékot

Fotó: Szalay György

TARTALOM

Néhány megjegyzés egykor volt moldvai jász testvéreinkről ..... 2-6. oldal
Kőrösi Csoma Sándor–díjat kapot dr. Bartha Júlia turkológus, etnográfus ..... 6. oldal
JÁSZ-KUN KÖZÉLETI ARCKÉPEK ..... 7-13. oldal
Oszét népmesék – 5. rész ..... 14-15. oldal
Átadták a Jászkunság hagyományőrzéséért díjakat .. 16-17. oldal
Egy jászberényi főtéri kereskedőház 150 éve ..... 18-20. oldal
Húsz éve alakult meg a Szűcs Mihály Huszárbandérium ..... 21. oldal
Összefogtak a fülöpszállási kiskunok a 188 éves műemlék orgonájukért ..... 22-23. oldal
Tájházak napján ..... 23. oldal
Bathó Edit köszöntése ..... 24. oldal
A karcagi pálinka ..... 25-26. oldal
Városi Értéktár Jászfényszarun ..... 27. oldal
Verselő jászok ..... 27. oldal
Búcsú Basa László katonai hagyományőrzőtől (1948-2016) ..... 28-29. oldal
In memoriam Sándor Gyula – (1934-2016) ..... 29. oldal
90 éves Bognár György, a Jászság fotográfusa ..... 30. oldal
Verselő Jászok ..... 30. oldal
Emlékezés fél évszázadomra ..... 31. oldal
Jászárokszállás várja a Jász Világtalálkozó vendégeit ..... 31. oldal
KÉPES RIPORT
A Jászkun Redemptio jászberényi ünnepségéről ..... 32. oldal

Néhány megjegyzés egykor volt moldvai jász testvéreinkről

Györffy György a Jászság betelepüléséről úgy vélte, hogy annak ideje *„történeti rejtély”* és *„továbbra is megoldatlan kérdés”*. A jeles történész a jászok beköltözésére több lehetséges időpontot vett számba. Nem zárta ki, hogy *„kisebb számban”* 1239-ben vagy 1243-ban a kunokkal együtt is beköltözhettek. Azonban azt is lehetségesnek tartotta, hogy 1283 körül jöttek ide, amikor a bizánci császár Moldva és Havasalföld területéről 10000 jászt telepített a birodalomba a határok védelmére, sőt *„ezt követően”* is költözhettek Moldvából.

A kunoktól független, önálló jász betelepedést Györffy a következőképpen magyarázta. Angelino Dulcertnek az 1330-as években készített térképe Alania néven jelölte a Krím felett jelzett Cumania és Erdély közötti országot. Egy időben azzal, hogy Bogdán román vajda népével *„Alániába”* költözött (1342 után), ez az országnév a jászok zömével eltűnt Moldvából, csak fő helyük, *Jászvásár,* a mai *Jaşi* neve maradt meg. Semmiképpen sem érdektelen tehát, már csak az etnikai rokonság miatt is, hogy mit tudunk a moldvai jászokról s történelmi szerepükről.

A történelmi Moldva területe a Kárpátok keleti lejtőitől a Dnyeszter folyóig húzódott. A Dnyeszter mellett jelentősebb folyói a Szeret és a Prut. A magyar honfoglalást megelőzően itt helyezkedett el Etelköz, majd a besenyők foglalták el ezt a területet, később az úzok telepedtek rájuk, majd a kunok vették birtokba ezt a vidéket.

A Magyar Királyság és a kunok viszonya korántsem volt harmonikus és békés. A határvédelem megerősítésének szándékával telepítette le a kunok felé eső puszta földre II. András 1211-ben a német lovagrendet, akik többek között elfoglalták Moldvának a Szeret folyó és a Kárpátok közti területét is. További telepeseket hoztak erre a vidékre és az uralmuk alá került pogány kunok között elkezdték terjeszteni a kereszténységet. Azonban függetlenedési törekvéseik miatt a lovagok összeütközésbe kerültek a magyar királlyal, aki 1225-ben kénytelen volt fegyverrel kiverni őket az országból. A lovagok távozását követően a délkeleti határok védelmének az irányítását Béla herceg (a későbbi IV. Béla) vette át, tevékenységének középpontjába a pogány kunok megtérítését állította. A kunok földjére küldött térítő szerzetesek 1221-ben még vértanúhalált haltak. 1223-ban azonban olyan esemény történt, a Kalka menti csata, amelyben a mongolok (tatárok) halálos csapást mértek a kun birodalomra. Az ország határaihoz közel szállásoló kunok magatartása is megváltozott. 1227-ben Barc (Bejbarsz) és Membrok kun vezérek népeikkel együtt megkeresztelkedtek és elismerték a magyar király fősé-

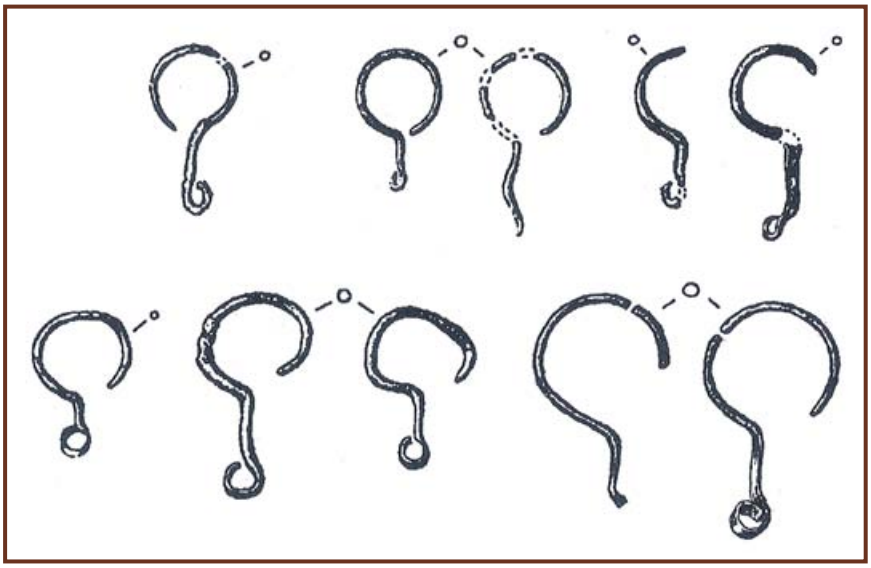

U- illetve karika alakban visszahajlított végű, kérdőjel alakú fülbevalók a négyszállási I. sz. temető: 118., 162., 206., 234. és 256., a négyszállási II. sz temető 172. és 352. sírjának leletanyagában

gét. Még ebben az évben megalakult a milkói kun püspökség.

A betelepedés a kun területekre tovább folytatódott. Hogy a kunok a kialakult helyzet miatt megnyugodjanak, II. András, Béla herceg egyetértésével, még 1229. október elseje előtt oklevelet adott ki. Ebben megerősítette a megkeresztelkedett és meghódolt kunokat birtokaikban és szabadságukban, 1234-ből fennmaradt egy pápai oklevél, mely szerint a milkói kun püspökség területén a kunok között egy vlachnak (oláh) nevezett nép él és miután a Magyar Királyságból közéjük települő magyarok (a csángók) és németek az általuk követett keleti hitre térnek át, a pápa felszólítja Béla ifjabb királyt, hogy az érintetteket a kunok püspökének felsősége elismerésére kényszerítse. Ez az oklevél jászokat nem említ.

A Moldva területére történő kiköltözésnek helynévi nyomai is maradtak. A román elnevezés mellett ugyanannak a településnek magyar elnevezését is ismerjük. Pl. Baia – Bánya, Bacău – Bákó, Tirgu Neamț – Németvásár, Piatră Neamț – Karácsonykő (szó szerinti fordításban Németkő), Tărgul Trotuşului – Tatrosvásár, Sascut – Szászkút.

Az európai nyelvtudomány álláspontja szerint jelen esetben kettős névadással állunk szemben, amely akkor lehetséges, ha egy területen többféle etnikum él és ugyanazt a tartalmat mindegyikük a saját nyelvén nevezi meg. A román tudományosság álláspontja ettől jelentősen eltér. Ők úgy vélik, hogy a vlach alaplakosság adta az újonnan jött idegenek nevét az általuk létrehozott településekre. Kettős névadással állunk szemben Jászvásár esetében is. Minden nyelvben a Jászvásár kifejezéssel találkozunk: latin – Forum Filistinorum, román – Jaszkitărg, lengyel – Jaszky Targ, orosz – Aszkij torg, német – Jassamarct.

Igen valószínű, hogy a kettős névadású helynevek akkor keletkezhettek, amikor Moldva lakossága kun, magyar, német, román és feltehetően jász etnikumú volt, vagyis a 13. század első harmadában.

A moldvai jászok tatár igában

1238-tól azonban minden megváltozott. Ebben az évben a tatárok

meghódították Kunországnak a Dnyepertől nyugatra eső részét, 1240-ben elfoglalták Kijevet, majd 1241-42-ben Magyarország elszenvedte a tatárjárást. 1242-vel lezárult Batu kán államának, az Arany Hordának nagy hódítási korszaka, melynek területe nyugaton a Dnyeszter folyóig terjedt. A Dnyesztertől nyugatra levő moldvai területek lakói az orosz fejedelemségekhez és Bulgáriához hasonlóan a tatárok hódolt népeivé, évi adót fizető vazallus államokká, etnikumokká váltak.

Egyet kell értenünk azokkal a véleményekkel, hogy a jászok Moldvában már a mongol hódítás előtt jelen voltak. Ezt iráni helynévanyag bizonyítja, pl. Dnyeszter (Dan astr), Prut (Porata). Egyes kutatók szerint a tatár támadás előtt az alánok (jászok) – lásd Angelino Dulcert térképét – a dunai bolgárokkal voltak szomszédosak.

Többen úgy vélik, hogy a besenyő állam létrehozásában is az alánok játszottak jelentős szerepet. Talán nem lenne érdektelen azt a néhány forráshelyet felidézni, ami az alánok jelenlétéről tanúskodik.

Nikolaos Mystikos (901-907, 912-925 konstantinápolyi pátriárka) valamikor 924-925-ben írta a következőket Simeon bolgár fejedelemnek: bizánci *„császári bíztatásra a te uralmad és néped ellen készen áll vagy készülőben van az oroszoknak s velük együtt a besenyőknek, sőt még az* ***alánoknak*** *és a nyugati türköknek (magyarok) erőteljes együttes fellépése, akik mind egyetértve hadat indítanak ellened."* Megjegyezzük, ebből az akcióból végül is nem lett semmi. De az alánok emlegetése ebben a szövegkörnyezetben minden bizonnyal a havasalföldi és a moldvai jászokra vonatkozhat.

Bíborbanszületett Konstantinosz (bizánci császár 945-959) „A birodalom kormányzásáról" szóló művében a besenyőkről szólván a következőket írta: *„Tudnivaló, hogy a Dnyeszter folyón innen, a Bulgária felé eső részen ennek a folyónak átkelőinél elhagyott erődök vannak: az első erőd az, melyet a besenyők fehérnek neveznek* ***(Aszpron),*** *mivel kövei egészen fehéreknek látszanak, a második erőd* ***Tunkataj*** *(békés erősség), a harmadik erőd* ***Karaknakataj*** *(őr erőd), a negyedik erőd* ***Szalmakatáj*** *(őrjárati erőd), az ötödik erőd* ***Szakakataj*** *(cölöpökön nyugvó erősség), a hatodik erős* ***Jajukataj*** *(harci erőd). Akadnak a régi erődök épületei közt templomoknak is holmi maradványai és tufakőbe metszett keresztek, minek következtében némelyekben él az a hagyomány, hogy valamikor rómaiak laktak ott."*

A kutatás jelenlegi állása szerint az egykori erődöket a besenyők nevezték el, a jelzőket saját török nyelvükön adták az erődöknek, azonban az erőd – kataj – katy – iráni eredetű, tehát alán/jász nyelvi nyom.

Constantinus Acropolita (+1324) ugyan a 14. században, de egy 13. századi szentéletrajz alapján, ezért soroljuk a korai adatok közé, írta a következőket: 1207-ben Thesszalonikét megostromolta Kaloján bolgár uralkodó. A támadók között bolgárok, paionok (magyarok), mysek (szintén bolgárok), zéchek (zíkhek a Kaukázus nyugati vidékén élő népcsoport), rhósok (oroszok), ***alánok,*** skythák (mongolok vagy tatárok), melanchlainosok (szkíta nép Herodotosnál), szarmaták (besenyők vagy úzok) voltak. A felsorolt népek legtöbbje a Fekete-tenger környékéről való, így feltehető, hogy az alánok (jászok) is.

A 10. század közepétől kezdve a mongol-tatár hódításig, a 13. század első feléig, az alánok/jászok, mint a Fekete-tenger északnyugati partvidékének lakói nem szerepelnek az írásos forrásokban. Ennek többféle oka lehet. Mindenképpen számba kell vennünk az asszimilációt, mint reális lehetőséget. Arra is gondolhatunk, hogy mint korábban, továbbra is ott éltek, de csak a későbbi események hatására jelentek meg újra önállóan az írásos forrásokban. S az is elképzelhető, hogy más etnikai elnevezés alatt rejtőzködtek.

A kaukázusi Alánia 1222-ben katasztrofális vereséget szenvedett a tatároktól. Ekkor és a későbbi ***tatár hódítások (1237-1241) következtében nagyszámú jász költözött Moldva területére.*** Tény, hogy az alán-jász helynevek ebben a régióban a 13. század végétől, a 14. század elejétől kezdenek megjelenni. Azonban a régészeti kutatások eddig nem támasztották alá ezt a migrációs folyamatot. Ennek okait azonban kutatási és szemléletbeli hiányosságokban kereshetjük. Egyes kutatók a terület nomád emlékei között próbálták felkutatni és persze nem találták a jász emlékeket. Nem is találhatták, hiszen a Moldvába települő jászok földművelők és keresztények voltak. A szemléletbeli ok pedig akként jelenik meg, hogy a Dnyeszter-Duna köze 13-15. századi emlékeit kizárólag úgy tárgyalják, mint szlávokat vagy moldávvlachokat, holott azok egy része akár jász is lehet.

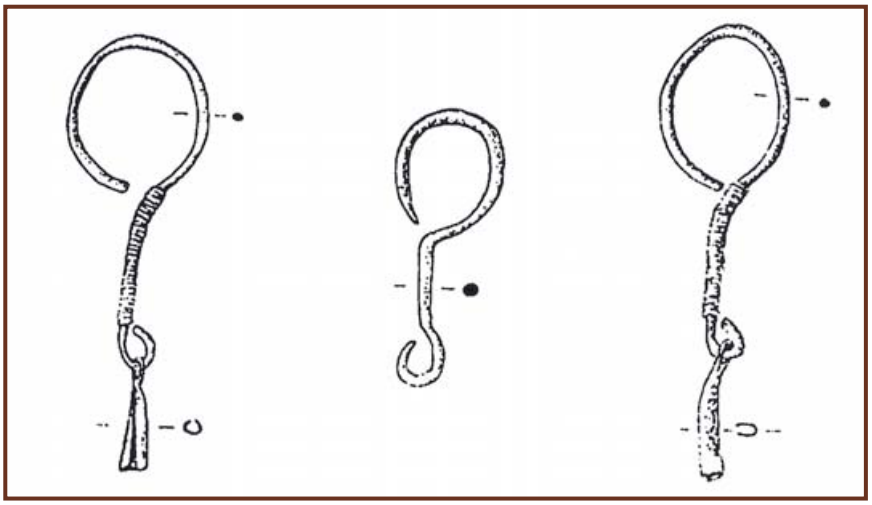

Kérdőjel alakú, alul karikában végződő fülbevalók Moldvából

Az Arany Horda uralma alá került jászok számára szinte elviselhetetlen terheket jelentett Nogáj tényleges uralma. Forrásaink a moldvai és havasalföldi jászokról először Nogáj halálának évtizedéből, illetve az azt követő egyké két év eseményei kapcsán tudósítanak.

A jászok Bizáncban és a Balkánon

Nikephoros Gregoras arról tudósított, hogy **1283-ban** a bizánci császár 10000 masszagétát (azaz jászt) aszszonyostól és gyermekestől telepített a birodalomba. A szerző szerint néhányuk, akik a Duna mellett éltek, titokban követséget menesztettek a bizánci császárhoz, s felajánlották, hogy a birodalom szolgálatába állnak. Őket, írta a bizánci szerző, különben alánoknak nevezik, már régen keresztények,

(folytatás a 4. oldalon)

(folytatás a 3. oldalról)
később a szkíták (a tatárok) uralma alá kerültek, meg kellett hajolniuk az ő erejük előtt, de állandóan táplálták szívükben a reményt a függetlenségről. A császár fogadta őket. Azonban **az átköltözéssel 1300-ig, Nogáj haláláig várniuk kellett.**

Nogáj halála után családja uralma összeomlott. Anya- és testvérgyilkos legidősebb fia, Csaga a Duna deltájában élő alánokhoz menekült, majd Bulgáriába futott, sorsát azonban nem kerülhette el, kivégezték.

1300 körül néhány erődítménytől és kikötővárostól eltekintve a bizánci birodalom kis-ázsiai területei török kézre kerültek. Bizánc katonai gyengesége miatt védtelenül állt a katasztrófával szemben. Az eseményekről **Geórgiosz Pakhümerész** (1242-1310) számolt be.

Hadászatilag katasztrofális helyzetében II. Andronikosz bizánci császár az alánok segítségére számított, akik korábban letelepedési engedélyt kértek tőle és ígéretet tettek a török elleni harcra.

A megállapodás alapján 1301-ben meg is jelent **10000 jász** asszonyaikkal és gyermekeikkel, összesen 16000 ember. Hogy ezek az alánok/jászok honnan jöttek a birodalomba, abban nincs egységes tudományos álláspont. Louis Bréhier(1868-1951), a 20. század legkiemelkedőbb francia bizantonológusa úgy vélte, hogy a bizánci hadseregbe besorozott jászok kaukázusi alánok voltak. Augusti Alemany szerint a jászok átköltözése Nogaj fia Csaga balkáni tevékenységével függött össze, amelyben a havasalföldi, kis-alániai jászok játszottak szerepet. Mint már föntebb szó volt róla, Nikephoros Gregoras havasalföldi jászokat költöztetett Bizáncba.

II. Andronikosz jóindulatúan fogadta a jászokat, megállapította zsoldjukat, ellátta őket lovakkal és besorozta őket a bizánci hadsereg segédcsapatai közé. Meghatározta, hová kell menjenek és hol kell letelepedjenek. A jászokat három részre osztották. Egyik részük átkelt a kallipoliszi szoroson, s bár a helyi, bizánci lakosságot is fosztogatta, egy összecsapásban a császári csapatokkal együtt győzelmet aratott, majd egyesült a jászok fő erőivel. Egy másik csapatot Muzalon főlogothészhez küldtek a bithyniai csapatok kötelékébe. 1302. július 27-én a törökök Muzalon csapataira vereséget mértek. Ebben a csatában a jászok közül sokan életüket vesztették, míg fedezték a bizánci csapatok visszavonulását Nikomédeiába. Az alán elit csapattest IX. Mihály társcsászár parancsnoksága alá került, aki Kis-Ázsiába vezette a jászokat, de a törökökkel való első összecsapásban a sereg már súlyos vereséget szenvedett. IX. Mihály visszavonult Magnesziába. Azonban nem tudta lecsillapítani a zsoldjukat reklamáló alánok zendülését, elmenekült. A vesztesek a lakosságot kezdték fosztogatni, 1302/1303 telén az alánok átkeltek a Propontoszon (Márvány tenger) és Kallipolisz mellett az európai részen partra szálltak. Összecsaptak a leszerelésükre küldött bizánci csapattal, legyőzték azt, még vezérét is megölték, majd megbánást mutatva, kérték a császár bocsánatát, aki azt meg is tette.

Eközben II. Andronikosz szerződést kötött egy Katalóniában, Aragóniában és Navarrában toborzott hadsereggel, az almugavarokkal/katalánokkal, akik ezt megelőzően a nyugati fejedelmeknek adták bérbe szolgálataikat. A császár a szokásos zsold dupláját ígérte nekik, négy hónapra előre fizetve. A zsoldosok 1304 januárjában kötöttek ki Küzikosznál és felszabadították a törökök által ostromlott várost, 1304 áprilisától hadjáratot indítottak, felszabadították Philadelphiát, 1305 augusztusáig pedig egész Kisázsiát. Pakhümerész arról tudósított, hogy 1304 tavaszán még 1000 alán/jász harcolt az almugavarok mellett, számuk alig egy év leforgása alatt 500 harcosra csökkent.

1305 áprilisában Rogerius de Flort kíséretével együtt IX. Mihály palotájában, aki gyűlöletbe hajlóan nem szerette a zsoldosvezért, meggyilkolták. A gyilkosság előzményéről Pakhümerész tudósított. Szerinte 1304-ben, amikor újra gyülekeztek a törökök ellen, az alánok konfliktusba keveredtek a katalánokkal. Magasabb zsoldjuk miatt amúgy is feszültség volt közöttük. Néhány zsoldos meg akarta erőszakolni egy molnár feleségét, és az alánok ezt megakadályozták. Éjjel azonban a katalánok és az alánok között fegyveres csetepaté tört ki, melynek során életét vesztette György alán/jász parancsnok fia is. 1304. április 9-én a fegyveres összecsapás elkeseredett harccá fajult, melynek során a katalánok körülbelül 300 embert vesztettek. Amikor Roger de Flort IX. Mihály palotájában meggyilkolták, a halálos sebet György vezértől kapta, aki ekként bosszulta meg fia halálát. Ugyanakkor a Kallipoliszba küldött törökök és **alánok** meglepték a szétszórtan lévő katalánokat, sokat lemészároltak, s elrabolták lovaikat. A felháborodott katalánok bosszúhadjáratot indítottak a bizánciak ellen. Apros erődjénél IX. Mihály kevert, alánokkal és törökökkel megerősített hadserege vereséget szenvedett. Az alánok az első összecsapások után megfutottak, mert zsoldjukat nem kapták meg, ráadásul az Arany Horda Nogáj fölé kerekedő és a tényleges hatalmat gyakorló hadvezére fölött győzelmet arató nagykánja, Tokta is követelte, hogy térjenek vissza uralma alá. A jászok újra fosztogatni kezdték a bizánci lakosságot. Andronikosz egy megkeresztelkedett tatár férfit küldött lecsillapításukra, azonban az csatlakozott az alánokhoz és feleségül vette egyik vezérük leánytestvérét. A jászok rátámadtak a szintén a Balkánt fosztogató török martalócokra, s közülük sokat fogságba ejtettek. Az alánok/jászok párbeszédet kezdtek Szvjatoszlav Theodor (1300-1322) bolgár cárral. 1306 tavaszán, úton a bolgár határ felé a jászokat utolérte az almugavarok bosszúja, akik 1000 törökkel megerősítve rájuk támadtak és véget vetettek a jászok vérben fogant Odüsszeiájának. Majdnem az összes alánt megsemmisítették, családjaikat pedig rabságba hurcolták.

A 14. század évtizedeiben a Balkán történéseiben a jászok tényleges részvétele dokumentumokban is tetten érhető. A történész dolgát azonban jelentősen megnehezíti, hogy nem tudni, a bennük szereplő jászok honnan származhattak az események színhelyére. Azt sem tudhatni, mi lett a Bizáncba települt jászok maradékainak a sorsa, ott maradtak-e, esetleg szerb, bolgár szolgálatba szegődtek vagy visszatértek Havasalföldre és Moldvába.

Talán a Bizáncba települt jászok nyújthattak segítséget 1313-ban Milutin (II. Uroš István – 1282-1321) szerb uralkodónak. Már nem biztos, hogy őket, inkább **a moldvai jászokat, sejthetjük azokban a zsoldosokban, akik 1322-ben részt vettek Plovdiv védelmében.** Ekkor ugyanis II. Terter /György/ cár a város védelmére alánokból és mysekből (bolgárokból) álló sereget küldött. Ezer válogatott lovast és kétszer annyi könnyűfegyverzetű gyalogost. Vezéreik az alán nemzetiségű Itilés és Temérés, meg a magyar Inas voltak. Fővezérük pedig a bátor és a hadviselésben igen jártas orosz Iván volt. A jász vezérek kun környezetből

kerülhettek ki, miután – Itil és Temir – török nevűek voltak. A kutatás a fővezért feltételesen I. Kalita Iván moszkvai nagyfejedelemmel azonosítja.

1330-ban III. Mihail Šišman (1323-1330) bolgár cár szövetséget kötött III. Uroš István (Sztefan Decsanszki) szerb király ellenében. A szövetségesek között III. Andronikosz bizánci császár mellett, Baszarab havasalföldi vajdát, a fekete tatárokat és a **„gospodstvo jaško"-t** sorolták fel. A bolgárok azonban 1330 júliusában Velbuzsdnál (Kjusztendil) a szerbektől vereséget szenvedtek, a bolgár uralkodó pedig elesett a csatában. A szövetségesek közül ***a „gospodstvo jaško" nagy valószínűséggel a moldvai jászokra vonatkozhat,*** a havasalföldi jászokra nem, hiszen utóbbi képződmény vajdáját a szövetségesek között külön is felsorolják. Itt szeretnénk megjegyezni, hogy a szláv nyelvekben a jászok neve 'jasz, jaszi', de a románban 'jaši', mint a 'jaško'. A 'gospodstvo' (szó szerinti fordításban 'uralom, uralkodás') egy meghatározott területi egységről tanúskodik. A szövetségkötés időpontjában az itt élő jászok úgy érezhették, hogy ők saját területükön önállósággal rendelkeznek. Hogy a moldvai jászoknak saját területük volt, arra többek között ezen egységnek a román elnevezése is utal – ***ţinutul Iaşilor (jász kerület).*** Cantemir moldvai fejedelem 1716-ban latin nyelven megjelent munkájában: Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae (Moldva régi és jelenlegi állapotának leírása) a fejedelemség térképét is közölte, s azon feltüntette a jász kerületet ***(Districtus Jasiorum)*** is.

A balkáni jászok között szokták volt felsorolni azokat a várvédő katonákat, akiket Nagy Lajos 1365-ben Vidinben, a vár elfoglalását követően Konth Miklós nádornak adományozott. A vidini jászok problematikájával nem foglalkozunk, csupán annyit jegyzünk meg, hogy akár az 1300-ban Bizáncba betelepült jászok közül valók is lehettek.

A moldvai fejedelemség megalakulása, jászok Moldvában

Nogaj halálát követően az Arany Horda uralma alól megszabadult Bulgária, Havasalföld és Moldva is. A havasalföldi vajdák 1324-ben már, mint a magyar király hűbéresei, jelentős önállóságot vívtak ki maguknak. Az év folyamán Basarab havasalföldi vajda megtámadta és elfoglalta a Szörényi Bánságot. Róbert Károly haddal vonult a vajda ellen, megverte és visszafoglalta ezt a területet. E hadjáratnak lehetett mellékszála a király **Phinta** nevű hadvezérének katonai akciója a tatárok földjén, hogy őrködjön a királyság határai fölött. Mindez jelezte, hogy a tatárok meggyengülését kihasználva, királyaink a magyar szuverenitás visszaállítására törekedtek Moldva területén.

1354-ben Lackfi András székely ispán aratott győzelmet a tatárok fölött, melynek következtében a tatár fennhatóság a Dnyeszterig szorult vissza.

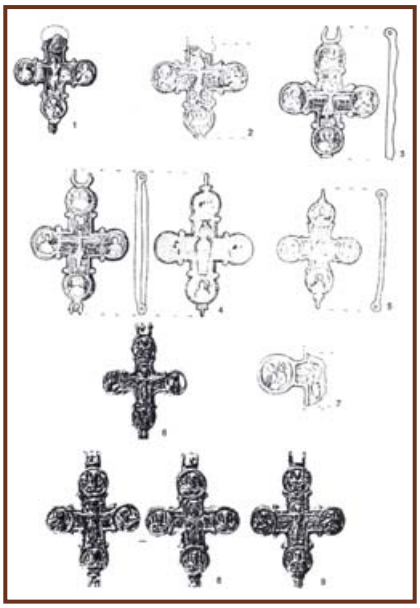

Kijevi műhelyben gyártott ereklyetartó mellkereszt és párhuzamai

1: ***Négyszállás I. sz. temető 181. sír***
3-4-5: ***Észak-Bukarina, ismeretlen lelőhely***
2-7: ***Suceava***
6-8-9: ***a Kijevi Történeti Múzeum gyűjteményéből***

Küküllei János Nagy Lajos krónikása ekképpen emlékezett meg erről a haditettről: *„amikor a tatárok népei Magyarországot dúlva, gyakran támadtak az erdélyi részek határaira meg a székelyekre: a király elküldte a serény és harcias férfiút, Lackfi Endre erdélyi vajdát a székelyek nemeseivel és erős nemzetével a tatárra. Erővel benyomultak földjükre, s Athlamosz fejedelmükkel együtt, aki ellenállt, és nagy sereggel szállott szembe velük, legyőzték őket, a fejedelmet lenyakazták, sok zászlót és tatár foglyot küldtek át a királyi felségnek Visegrádra. Ezután a székelyek is többször támadtak a tatárokra, s nagy zsákmánnyal tértek haza.*

Aki tatár életben maradt, messze tengermelléki tájakra futott el a többi tatárokhoz."

A magyar királyság azonban csupán a Kárpátok keleti lejtőjén a Suēeava, Moldova, Beszterce és Tatros folyók völgyében kívánt gyepűt, határvédelmi sávot létrehozni. Ez a ritka és vegyes lakosságú (magyar, kun vlah/oláh/román, jász, német, szláv) vidék lett ***„a mi moldvai földünk"*** **(terra nostra Molduana).**

A Lackfi András vezette tatárellenes hadjárathoz kapcsolódóan **Dragos** máramarosi román vajdával az élén román népesség kelt át a Kárpátok hegyein és mint a magyar király alattvalója telepedett meg Moldva földjén. Dragost fia, **Szász** (1354-1358) követte a magyar hűbérnek számító moldvai vajdaságban. Szász halála után, 1359-ben fia, Balc (Balk) lett az utóda. A magyar határterület központja pedig Baia (Moldvabánya) lett.

A Dragos leszármazottakat Bogdán, máramarosi vajda űzte el Moldvából. Bogdán népével 1334/35-ben költözött Magyarországra, 1339-ben Dragos máramarosi birtokait elpusztítva, oda telepedett. Bogdán e barbár cselekedetéről és a királlyal való szembefordulásáról egy 1349. évi oklevél szól. Ennek alapján ertre az időre tehető Bogdán moldvai uralmának kezdete. Bogdán akciójáról Nagy Lajos történetírója ekként vélekedett: *„a máramarosi oláhok vajdája, Bogdán maga köré gyűjtvén e vidék oláhjait, visszatért titokban a magyar korona alá tartozó Moldva földjére, amely a tatárok szomszédsága miatt hosszú idő óta lakatlan volt. És bár a király gyakran támadt rá haddal, az e területen lakó oláhok száma nagyra nőtt, országgá gyarapodtak*" Györffy György azt feltételezte, hogy Bogdán vajda elfogadta azt a gyöngülő tatár függést, amely a moldvai jászok számára is lehetővé tette, hogy fellélegezzenek. Özbeg tatár kán 1341-ben bekövetkezett halála és a fiai között kitört trónharcok következtében az Arany Horda úgy meggyengült, amely lehetővé tette Bogdán viszonylagos önállóságát.

Bogdán vajda 1365-re stabilizálta moldvai hatalmát. Erre Nagy Lajosnak egy ebben az évben kelt okleveléből következtethetünk. A király ugyanis amiatt kobozta el Bogdán máramarosi birtokait, mert a vajda hozzá hűtlenné vált és fiaival együtt titkon átköltözött Moldvába.

(folytatás a 6. oldalon)

(folytatás az 5. oldalról)

A moldvai vajdák a 14. század végére uralmukat egészen a Dnyeszterig, így a moldvai jászokra is, kiterjesztették. A 14. században a moldvai fejedelmek a magyar és a lengyel királyok hűbéresei voltak, de teljesen önálló politikát folytattak. **A moldvai jászokról, mint önálló történelmi tényezőről 1383-ban hallunk utoljára.** Az esemény megértéséhez hozzátartozik, hogy Nagy Lajos 1282-ben a lengyel főpapokat és főurakat meghívta Zólyomba, hogy leányának Máriának és vőlegényének Luxemburgi Zsigmondnak hódoljanak. A király halálát követően 1382. szeptember 17-én Demeter bíboros esztergomi érsek magyar királlyá koronázta Máriát. 1383. március 18-án Erzsébet anyakirályné felmentette a lengyeleket Máriának és Zsigmondnak tett hűségesküjük alól. 1283. november 25-én a lengyel főurak és főpapok radomi gyűlésükön határozatot hoztak: hajlandók Nagy Lajos egyik lányát uralkodójuknak elismerni, de csak akkor, ha férjével együtt állandóan Lengyelországban tartózkodik. Ezt követően küldte Erzsébet anyakirályné Demeter bíborost és Zsigmondot 12000 fős sereggel Krakkóba. Az eseményről egy lengyel forrás tudósított, megemlítve, hogy a támadók hadserege magyarokból, vlachokból/románokból és ***jászokból*** tevődött össze **(cum multo exercitu Vngarorum, Walachorum et Yaszorum).** Nyilvánvaló, hogy a vlach-jász seregrész Moldvából érkezhetett a magyarok segítségére.

A moldvai jász kerület fennállására az első adatunk 1473-ból, az utolsó 1742-ből való. Ez idáig biztosan fennállott. Első okleveles említésében, amelyet Kijevben leltek fel, mint **„volosti jaskoj”,** jász kerület, jász részfejedelemség szerepel. A kerület vezetőit elöljárónak **(staroste),** várnagynak **(părcălab)** vagy főkapitánynak **(mari căpitani)** nevezték.

Cantemir (1693, 1710-1711) moldvai fejedelem 1714-től a berlini tudományos akadémia tagja, a már említett, Moldva történetét taglaló munkájához térképet is csatolt, melyben az ország területi egységei között a jász kerületet is megrajzolta. Ugyanakkor Cantemir már nem tudta, hogy a jász kerület és Jászvásár nevét az alán/jász népcsoportról kapta, hiszen Jaşi nevét személynévből, egy bizonyos János becézett nevéből származtatta, akinek itt malma volt.

A román kutatók nagyobb része ma is azt vallja, hogy a jász kerület nem alakulhatott meg csak a moldvai fejedelemség létrejötte után. Azonban nem mindegyikük. Giurescu, Constantin szerint a jász vajdaság a Szeret és Prut folyók közt terült el és Dragos vajda idejében (1345-1354) már biztosan létezett. Spinei, Victor Jászvásáron élő kitűnő román régész és történész pedig régészeti bizonyítékok alapján arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jászok területe a tatárok által 1241-től ténylegesen megszállt és a tatároktól pusztán névlegesen függő, a tatároknak adózó területek között helyezkedett el.

Arra, hogy Moldvában egykor jászok is éltek, a szórványosan fennmaradt adatokon kívül már csak egykori fővárosuk Iaşi neve és néhány régészeti tárgy emlékeztet. A négyszállási jász temetők ékszeranyagában találni olyan tárgyakat, pl. fülbevalókat, amelyek jelenlegi ismereteink szerint a jászokra jellemzőek. Azonban, ahogy Moldva más nemzetiségű lakói, mint pl. a kunok, a jászok is asszimilálódtak és beleolvadtak a vlach/román lakosságba, mégpedig oly módon, hogy az évszázadok során etnikai tudatukat is elvesztették. A moldvai jászoknak ugyanis nem voltak feudális kiváltságaik. Nem volt semmiféle előjoguk, nem voltak kedvezményeik, amelyek ösztönzést adtak volna etnikai tudatuk fenntartásához, annak fennmaradásához.

Dr. Selmeczi László ny. régész

Kőrösi Csoma Sándor–díjat kapott dr. Bartha Júlia turkológus, etnográfus

Nemrég arról beszélgettünk, milyen tervei vannak az idei esztendőre. A napokban tért haza Erdélyből, s hamarosan indul Törökországba, kezdetét veszi az a török-magyar néprajzkutató program, amelyben Jászberény is az egyik kutatandó helyszín lesz. Hogyan is indult ez az év, meséljen mi járatban volt a Brassói-havasok között?

Már 24. alkalommal rendezte meg Kovászna és Csomakőrös a Kőrösi Csoma Sándor emlékét megidéző konferenciát,amihez persze más kulturális program is társul, hiszen ezen a három napon minden korosztály megtalálja a neki megfelelő kulturális lehetőséget. A két napos tudományos konferencia a Kárpát-medence egyetlen olyan rendszeres orientalisztikai rendezvénye,amelyen a keletkutatók, turkológusok, indológusok, tibetisták,

Dr. Bartha Júlia kezében a díjjal
Fotó: I. P.

sinológusok beszámolhatnak a legújabb kutatási eredményeikről. Minden konferenciát követően tanulmánykötetek is megjelennek. Én már 18 kötetbe írtam…. és természetesen a debreceni egyetemi tanárok társaságában az idén tartottam előadást a törökségi kultúráról, a juhászat folklórjáról. Érdekes, nagy ívű téma, sok szép adattal, mert ki gondolná, hogy kos formájú pásztor sírjelek is vannak Közép-Ázsiától, Anatólián át Iránig. Nagyon gazdag világ ez, minden tekintetben.

Minden évben megjutalmaznak ott egy keletkutatót munkássága elismeréseként.Az idén én lettem a Kőrösi Csoma-díjas, az év keletkutatója… Nagyon boldog vagyok…! Szép ünnepség keretében kaptam meg ezt a szakmai kitüntetést, ilyen emelkedett hangulatú istentiszteleten még nem voltam, mint ott, Csomakőrösön, a szép kis 18.századi református templomban, abban a színmagyar református faluban, ahol a legnagyobb keletkutató, Kőrösi Csoma Sándor született.

Gratulálunk a magas szakmai elismeréshez, és további jó munkát kívánok!

Iris

ARCKÉPVÁZLAT A JÁSZOK „NAGYASSZONYÁRÓL”

Hortiné dr. Bathó Edit élete, sorsa, hétköznapjai és ünnepei szorosan kötődnek a jász földhöz, elsősorban Jászberényhez, de nincs olyan jász, s ma már talán kis- vagy éppen nagykun település sem, ahol ne ismernék a nevét, sokszínű munkásságának egyik vagy másik elemét, vidám, mindig nevető szemét, lelkesedését, odaadását és mélységes tiszteletét a hagyományok és hagyományőrzők iránt.

Nem írhatom, hogy redemptusságára büszke paraszti családból származik, mert az ő gyermekkorában a redemptioról nemigen beszéltek otthon a családban, de valami mégis érezhető volt a szűkebb családban is az ősök – jászokra annyira jellemző – vonásaiból, az egyenességből, a tisztességből, a fizikai munka feltétlen tiszteletéből, az anyaföld szeretetéből, az elvekhez való ragaszkodásból, a rendíthetetlenségből, ami mindig földközelben tartotta és tartja a mai napig.

Szép gyerekkora volt, emlékszik visszsza kissé elérzékenyülten a gyermekkorára. Rögtön hozzáteszi: tipikus jász családban nevelkedett, az általa felállított családfa szerint minden őse – anyai és apai ágon egyaránt – jászberényi születésű volt, ahol a munkamegosztás is az ősi hagyományokat őrizte még a 60-as években is. Ennek akkor néhaněha érezte a hátrányát, de ma úgy gondolja, ez is a fejlődését, a szellemiekben, az elvekhez való ragaszkodásban való gazdagodását, egyéniségének megszilárdulását szolgálta, s ma már egyáltalán nem bánja, hogy ilyen erős hatások érték az első, igen fogékony években.

Az ősök az ő számára az anyai dédszülők voltak elsősorban, akik a Szentkúti kápolna (templom) mellett laktak a „városi” házban, s ő maga is az iskolás időkben, de a nyár már a Szent Imre pusztán érte, ahol az anyai nagyszülők éltek és dolgoztak a földeken, s ahol a tisztességgel, becsülettel elvégzett munka örömét, a föld szagát és a szabadság érzését először megízlelhette. A mai fiatalok számára elképzelhetetlen, de abban az időben a nagyszülőknél töltött idő nem azt jelentette, hogy édes semmittevésben tölti a gyerek a napokat, hanem komoly munka várt ott rá, amiből sokat tanult, s máig érezhetően jelen van életében és minden tevékenységében a felelősségteljesen, komolyan, alaposan végiggondolt és elvégzett munka, amire nagyszülei a saját példájukkal oktatták. Úgy érzi, ott, a tanyán nőtt föl, érett emberré, s az apai nagyszülők, akik a réti tanyán éltek, szintén erősítették benne a paraszti munka és kultúra iránti tiszteletet, a ragaszkodást a hagyományokhoz.

A nagymamája, aki általában nyitott volt az új dolgokra, vett egy, akkor újdonságnak számító Szokol táskarádiót, de spórolós is volt, ezért hallgatni csak ritkán lehetett, nehogy gyorsan kimerüljön az elem. Megértette a művelődés fontosságát, vett az unokájának könyvet, Móricz Zsigmond Légy jó mindhalálig című művét, de ha olvasni

Hortiné dr. Bathó Edit
Fotó: Banka Csaba

szeretett volna, mindjárt akadt valami munka a számára, amit feltétlenül el kellett végeznie, és éppen abban a pillanatban. Így tanult meg gyermekfejjel – nem kényszerből, hanem a legnagyobb természetességgel – hagyományos jász ételeket főzni, kapálni, gyomlálni, vertfalat tapasztani, meszelni, kukoricát fialni és szalmakazlat rakni, és ha úgy hozta a sors, hát juhnyájat őrizni, amíg a nagyapa elfogyasztja pontban a déli tizenkét órát jelző harangszókor az ebédet. A nagymama azt hangoztatta: „nem tudni milyen világ jön, meg kell élnetek benne”. Talán innen eredeztethető, hogy dr. Bathó Edit racionálisan gondolkodik és cselekszik, két lábbal áll a földön, miközben tele van romantikával, szenvedéllyel, lelkesültséggel és folytonos pörgéssel, ugyanakkor tekintélytisztelettel is. Nem üvegházi palántaként nevelkedett, hanem inkább olyan vadvirágként, ami ellen tud állni a szélviharnak, és erős gyökereivel eltéphetetlenül kötődik ahhoz a tájhoz, ami mindig is élteti.

Akkor még nem tudta, hogy később mi lesz a foglalkozása, de a gyermekkorban átélt élmények ma is nagyban segítik a tudományos kutatásait is, legföljebb most már meg tudja fogalmazni, mi is az, amit akkor „csak” átélt. Már ekkor kiderült, hogy érzéke van a szerepléshez, a kortárs gyerekek összefogásához, az íráshoz. Olyan volt, mint a többi hasonló korú gyerek, nem véletlen, hogy a környékbeli tanyákon élő gyerekekkel együtt verebészett, fürdött a kanálisban, csibort, piócát szedett velük, de esténként a vezetésével már színdarabokat adtak elő a kutyaszilfaerdő fái alatt. Amolyan színházi mindenesként ő írta a darabok szövegét, a rendezést is magára vállalta, s természetesen a többiekkel együtt szerepelt is a darabokban, táncoltak, énekeltek, szórakoztatták a tanyák közönségét. Volt függöny, szabályos meghívó, s a régi társak közül, akikkel akkor együtt szerepelt néhányan ma is benne vannak a Jászsági Hagyományőrző Egyletben, amit szintén ő vezet.

A színdarabírás nem töltötte ki a teljes szabadidejét, de az íráskényszer nem hagyta nyugodni, így újságot is szerkesztett a tanyasiaknak, s azokat árulta is. A környező tanyákba gyalog ment, jármű nem volt, így igen emlékezetes esemény volt a számára az, amikor a nagyapával gyalog elmentek a meggyespelei vegyesboltba, s megvették élete első kerékpárját. Gyalog ment, kerékpárral jött haza, ezt az élményt soha nem felejti el. Ettől az időtől kezdve a bevásárlás is többnyire az ő dolga volt, mert kerékpárral ezt is könnyebb volt megoldani.

Az anyai nagymamától (Baranyi Istvánné Gerőcs Erzsébettől) sokat tanult. Erős akaratú, egyenes derekú, határozott, a munkában kitartó, dolgos asszszony volt, akit a nehézségek nem törtek

(folytatás a 8. oldalon)

(folytatás a 7. oldalról)
le soha. Amit ő egyszer kimondott, az szent volt, s a gyermekek meg sem próbálták kijátszani. Akkor még nem volt telefon a városokban sem, nem még a tanyákon, így ha üzenni akart, akkor a tanyaház fehérre meszelt háta mögé kiállított póznára kiakasztotta a piros ruhát, ami azt jelentette, hogy azonnal haza kell mennie a szomszédos tanyáról, s ő ment is, amilyen gyorsan csak tudott. S otthon már várta a dédnagypapa, a szép kiállású, okos tekintetű, délceg tartású, igazi jász parasztember, aki szívesen hallgatta a kislány meséit egy sámlin vagy a kemencepadkán ülve, pipával a szájában, s közben azt mondogatta, „csak azt szeretném tudni, mi lesz ebből a lányból….".

Az 1977-es Ki-Mit-Tud? győztes csapatában ***Fotó: archív***

Pedig a csíra már benne volt a későbbi hivatásának, ugyanis a tanyasiaktól hallott meséket, boszorkánytörténeteket, népi históriákat, betlehemes játékokat ő maga is tovább színezve adta át a hallgatóságának, vagyis művelte a hagyományápolást, a népi kultúra értékeinek a mentését, csak ő ezt akkor még nem tudta.

A szülők, nagyszülők vallásosak voltak, minden vasárnap a gyerekeknek is kötelező volt a templomba járás, a Szentkúti templomot látogatták, az volt hozzájuk a legközelebb. Nem volt ez egyszerű, mert konkurenciának már ott volt az akkor még újdonságnak számító tv délelőtti meseműsora, de a szülői, nagyszülői minta itt is megfellebbezhetetlenül eldöntötte a kérdést.

Általános iskolai tanulmányait a Kossuth iskolában kezdte, annak mindhárom épületét látogatta, és a nagyobb közönség előtti szereplést is itt kezdte. Ahogy ő mondja, nyolcévesen felment a színpadra, s azóta le sem jött onnan. Kisiskolás kora óta folyton szerepel, ma is kisebb vagy nagyobb közönség előtt előad, tárlatot vezet, tanít, nevel és szórakoztat. S ennek a gyökereit is otthonról hozta, édesanyja jól táncolt, szépen énekelt, s az édesapját is ügyes táncosként emlegették akkoriban. Ő elsősorban a prózamondással tűnt ki ekkortájt, iskolai, városi, megyei és országos versenyek állandó szereplője lett, sok érmet, értékes helyezést hozott el az akkor divatos kulturális seregszemlékről. Itt is megtapasztalhatta, amit a nagymama mellett olyan sokszor átélt: munka, erőfeszítés nélkül nincs eredmény, de a jól elvégzett munka mindig meghozza a gyümölcsét. Ez óriási dopping volt a számára, meg az a vele született tulajdonság is, hogy mindig mindenre kíváncsi volt, óriási volt benne a megismerés utáni vágy. A siker íze újabb és újabb tevékenységekre sarkallta a folyton sürgölődő kislányt, ő volt a kisdobos őrs krónikása, példásan vezette ezt is, írásainak stílusa, a különböző témák feldolgozása nem kis tehetségre vallott, de ő a színpad szerelmese volt, s a vágya egy Dérynéről szóló regény elolvasása után még erősebbé vált: most már tudta, sőt meg is fogalmazta, mi szeretne lenni – színésznő. És senki nem mondta a tanárai közül, hogy butaság…..

Mégsem a prózai színpadra lépés volt a következő állomás, hanem a tánc. Ha most azt gondolnánk Bathó Edit eddigi életpályájának ismeretében, hogy a néptánc, akkor óriásit tévedünk. Ennek még mindig nem jött el az ideje. Megalakult a Lehel társastáncklub Bagyari Ildikó vezetésével, s ő ennek lett a tagja. A férjét is itt ismerte meg, de ekkor még nem tudta, hogy ennek a találkozásnak később milyen hatása lesz egész életére.

Sajnos, ez a táncklub ebben a formában nem sokáig működött, a számára mindig is fontos csapatban dolgozás megszűnt azzal, hogy az új tanár nem a formációs táncot tartotta fontosnak, hanem a versenytáncot, s ezzel együtt az egyéni teljesítést, a versengést. Bathó Edit csapatjátékos, számára az együttdolgozás, a jó csapatszellem mindent megelőz, az egymásra figyelés, az összekovácsolódás szerinte jobban építi az ember személyiségét, mint az ellenfelekké válás, a versengés. Később is azt vallotta, hogy nem tud közösség nélkül élni, s ez látszik a közvetlen munkatársaival való napi kapcsolattartásában is.

A véletlen hozta úgy, hogy 1971-ben a Lehel Vezér Gimnázium egyik kémia-biológia szakos tanára, Papp Imre „pártfeladatként" kapta egy néptánccsoport létrehozását. Ő maga nem volt táncos, ezért azokat kereste meg, akik valamilyen táncos múlttal rendelkeztek, így azokat is, akiknek nem tetszett a versenytánc. Bathó Edit már 15 éves volt, amikor a néptánccal találkozott. Ma elképzelhetetlen, hogy ilyen késői kezdéssel valaki olyan magasra jusson ezen a területen, mint amilyenre ő jutott.

A néptánc nem korlátozódott akkor sem és most sem csupán a táncok oktatására, komplex ismereteket kíván: az egyes tájegységek folklórja, a hagyományai, a viseletei, a népzenéje, szokásrendszere, történelme mindmind beletartozik. A tánccsoport lelkesen gyakorolt, egyre gazdagabb lett a repertoárja, de ez Bathó Editnek még mindig nem volt elég, ráadásul még mindig nem tett le a színészetről sem, tehát az akkor induló, Mozaik Irodalmi Színpadnak is tagja lett. A szerkesztett irodalmi műsorok ekkor a reneszánszukat élték, velük is sokszor szerepelt a városban és más helyszíneken is, Fecske Márta vezetésével szép sikereket értek el a kulturális bemutatókon és a legkülönfélébb versenyeken, itt újabb ösztönző csapatra lelt. A kultúraközvetítés szép feladatát vállalta fel a kis közösség, s a magyar és a világirodalom legnagyobb szerzőinek bemutatásával új színek jelentek meg a város kulturális életében: Nicolas Guillén, József

Attila, Radnóti Miklós és mások versei ma is érvényes mondanivalójukkal tovább szélesítették a középiskolás Bathó Edit ismereteit.

Közben szorgalmasan tanult a német-orosz tagozatos gimnáziumi osztályban, mert a családi környezetben megtanult elvek itt is, az iskolai környezetben is érvényesek voltak, ő lett az egész intézmény kultúrfelelőse, s mert a nyüzsgésből még mindig nem volt elég, járt zeneiskolába, felvételizni szeretett volna a Magyar Rádió Gyermekkórusába (de ide édesapja nem engedte el), szervezett, rendezett, darabokat tanított be, készült az életpályájára, a színészetre.

Amikor eljött a nagy nap, a továbbtanulási jelentkezési lap aláíratása a szülővel, az édesapa ellenállt, „elég a szórakozásból" megjegyzéssel sem a színművészeti főiskolára, sem a második helyen megjelölt népműveléskönyvtár szakra nem engedte el a lányát. Az okokat azóta is csak találgatni lehet: a szülői féltés minden bizonnyal belejátszott, mint ahogy talán az a sok évszázados hagyomány is, hogy a jász családok egy részénél csak a fiú tanulhatott tovább, a lánynak otthon volt a helye, a tanulást nem igen tartották munkának. Akkor nem esett jól ez a döntés Editnek, de ma már hálás érte, mert újabb bizonyításokra, erősödésre, kitartásra, céljai megvalósításában az eltökéltségre sarkallta. Az apai döntéssel nem akart szembemenni, lemondott a továbbtanulásról, de az elhatározás egyre jobban erősödött benne: céljáról nem mond le, ha nem most, akkor majd később folytatja a megkezdett munkát. Mindez 1973-ban volt.

Annak a jászberényi diáknak, aki nem tanult tovább, sok választási lehetősége ebben az időben nem volt: mehetett a gyárba dolgozni. Onnan csak szakirányban lehetett továbbtanulni valami műszaki pályát megcélozva, de mit keressen egy gyárban az, aki humán érdeklődésű? A dilemmát végül az élet oldotta meg, meg a tánc és a szerencse. Papp Imre, aki ekkor már a Déryné Művelődési Központ igazgatója volt, szokatlan ajánlattal lepte meg 1973 karácsonya és az újév közötti ünnepi előadások egyike után: van egy üres álláshelye, bár még érettségi előtt állt, de ezzel az állással minden vágya teljesülhet: tanulhat, sőt továbbtanulhat, pénzt keres egy olyan helyen, ami a kultúrához kötődik, ahhoz a területhez, ami annyira kedves volt neki. 1974. január 2-án elfoglalta munkahelyét, első állását, s nem tud eléggé hálás lenni a sorsnak, hogy a népműveléssel már korábban elköteleződve a hobby, a kedvtelés igazi munkalehetőséggé vált a számára. A sorsa egy életre eldőlt, de ezt azóta sem bánta meg egy percre sem. Ő szervezte a tablóbált, méltatlanság lett volna, ha kimarad az előadásból. Az akkori igazgató, Balog János számára is természetes volt, hogy támogatta az állásvállalást, táncolhatott a szalagavatón, együtt ballagott a diáktársaival, de a levelezősökkel érettségizett, aminek csak egy hátrányát érezte: nem érettségizhetett a nagyon kedvelt és emelt óraszámban tanult idegen nyelvekből, mert a levelezőn akkor még nem volt idegennyelv-oktatás. Végül is nem a vizsga a fontos, a tanult idegen nyelvek ismeretének azóta is nagy hasznát veszi.

Gyűjtés Kaszab Sándor kovácsműhelyében Jászárokszálláson, 1982-ben ***Fotó: Tóth János***

1974-ben érettségizett, abban az egyetlen évben, amikor – a magyar oktatástörténetben egyedülálló módon – nem volt osztályozás, csak megfelelt, nem felelt meg minősítéssel értékeltek a bizottságok. Az iskolai statisztikát is sikerült javítania, mert a levelező tagozatról tovább tanulhatott, nagy örömére a munkahelyének megfelelő szakirányban, Debrecenben, a cívis városban, a Tanítóképző Főiskolán. Bár a levelező tagozaton való főiskolai felvételhez egy év munkaviszonyt kellett igazolni, nagy szerencséjére korábban is dolgozott már, s ezeket a rövid diákmunkákat is beszámították, kijött a bűvös szám. Úgy tűnik, Bathó Edit nagyon jóban van az égiekkel, minden összejött, még az is, hogy nem kellett a konzultációkra Debrecenig elutaznia, mert a sok sikeresen felvételizett miatt Szolnokon indult egy kihelyezett tagozat, aminek a Damjanich Múzeum adott helyet. Most sem unatkozott, valószínűleg neki egyedül sikerült eddig a világon a 24 órás napot olyan rugalmassá tennie, hogy abba 28-30 óra is belefért. Napi nyolc óra munka pályakezdőként, tanulás a főiskolán, tánc-és irodalmi színpadi próbák és bemutatók, készülés az annyira emlékezetes Ki Mit Tud-ra, ahol szólót táncolt, nyilatkozott tv-nek, rádiónak, újságnak, és a fiatalság összes többi programja, amibe végül a pártalálás is belefért. És a táncház-mozgalom jászsági elindítása csak hab volt a tortán. Ott volt abban az országos táborban, ahol megszületett a táncház-mozgalom. Az első táncház megrendezésére 1972. május 6-án került sor Budapesten a Liszt Ferenc téren. A Sebő-Halmos duó szolgálta tehát a talp alá valót, a Bihari Együttes pedig házigazdaként szerepelt. Ez a mozgalom azért volt fontos a számára, mert újabb közösséget célzott meg, tánc közben felüdül a test, eltűnnek a szorító gondok, marad a felszabadultság és az öröm, ráadásul edzettebbé teszi az embert, hosszú időre ad jó közérzetet, s javítja a fizikai állapotot. Amikor összegzésre adja a fejét, s megállapítja, hogy jó fiatalsága volt, a tánc és a család mindig az első helyen szerepel – holtversenyben.

Az 1977. évi emlékezetes Ki Mit tud verseny egyébként is külön fejezetet

(folytatás a 10. oldalon)

(folytatás a 9. oldalról)
érdemelne, mert újabb döntéskényszert hozott a számára, ugyanis a győztes szereplés jutalma, egy Varsó-Leningrád -Helsinki jutalomút és az államvizsga időpontja egybeesett. Nem kell csodálkozni azon, hogy Edit a vizsgát elhalasztotta, s a jutalomutat választotta. Akkor még nem volt annyira mindennapos az, hogy külföldre utazhat az ember, mint manapság. Plánе nem jutalomból.

Más szempontból is nevezetes volt ez az év, férjhez ment Horti Istvánhoz, aki párja volt a néptáncban is, s azóta is hűséges társa, támogatója a mindennapokban és az ünnepeken is, aki mindig hagyta nyugodtan dolgozni, kutatni, miközben ő is élhetett szabadon a hobbyjának ,a vadászatnak, a fogathajtásnak, a lovaknak. Sok közös vonásuk van, s ezek között a néptánc és általában a népi kultúra szeretetén kívül a becsületesen, a legkifogástalanabb szakmai tisztességgel végzett munka a legfontosabb. Egymást segítve haladnak előre azóta is, most már nagyfiukkal együtt.

Magyari Mártával, dr. Szabó Lászlóval és dr. Örsi Juliannával a karcagi Győrffy István Nagykun Múzeumban 1983 januárjában Fotó: Tóth János

A népművelő-könyvtár szakos diplomáját még nem tudhatta a zsebében, amikor 1977-ben Tóth János, a Jász Múzeum akkori igazgatója áthívta dolgozni, s ahogy korábban is egyszer már megtörtént, ez alkalommal is egy könyv irányította a figyelmét egy általa eddig kevéssé ismert, de mégsem teljesen új területre, a néprajzra. A messzi népek magyar kutatói című könyv elolvasása, kijegyzetelése után egészen biztosan tudta, nem népművelő, hanem néprajzos akar lenni az 1978-ban immár megszerzett diplomája birtokában. Így lett múzeumi népművelő, s hogy még több papírja legyen mindarról, amit már tud, az egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskolán kiegészítő vizsgát tett 1979-ben. S ha lúd, akkor legyen kövér – tartja a mondás, egy évnyi pihenő után a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemre felvételizett néprajz szakra. Mivel ebből nem volt levelező képzés, a nappali tagozat hallgatója lett annyi könnyítéssel, hogy a főiskolai végzettség miatt néhány tantárgyból felmentést kapott, valamint egyéni tanrend szerint tanulhatott, ami azt jelentette, hogy minden hónapban egy hetet kötelezően az egyetemen kellett töltenie, ahol jól ismert szokás szerint ment a nagyüzemi indigózás (még nem volt fénymásoló stb..), amivel megkönnyíthették a kényszerű hiányzások miatti másolást, majd tanulást. Két „igen fontos" tantárgyból nem kapott felmentést, s ez a testnevelés és a honvédelmi ismeretek tantárgy volt. Ő, az aktív néptáncos, aki hetente sok-sok órát töltött gyakorlással és fellépésekkel, nem találtatott elég fittnek, s kénytelen lett volna részt venni a tornaórákon.

Az egyetemen óriási élménye volt a kor nagy néprajztudósaival való találkozás. Gunda Béla még élt, Ujváry Zoltán professzor pedig mindenre megtanította, ami a tudományos munka végzéséhez, a kutatásokhoz kell, sőt publikálási lehetőségeket is biztosított a számára, így történhetett meg, hogy mind a szakdolgozata, mind a doktori disszertációja könyvként is megjelenhetett. S amikor a negyedéves szigorlat után a munkahelyén kinevezték néprajzos muzeológusnak, akkor érezte úgy, hogy megérkezett, végre a helyén van, és megérlelődött benne az a felismerés, hogy köszönettel tartozik az édesapjának, aki annak idején nem írta alá a jelentkezési lapját a színművészetire, így megmentette a középszerűségtől, nem lett belőle szerepekre áhítozó vagy éppen sértett, mellőzött középszerű színész. Ekkor tudatosult benne, hogy ezáltal lehetőséget is kapott arra, hogy bebizonyítsa, megmutassa saját magának, meg tudja valósítani azt, amit nagyon szeretne, diplomát szerez egy olyan szakterületen, ahol szereplési vágyát és igényét is kiélheti, amatőr színjátszóként, tudományos konferenciák előadójaként, tárlatvezetőként többet van színpadon, közönség előtt, mint bármelyik színész. És ott is meg kell nyerni a közönséget, a hallgatóságot, és a siker vagy a kudarc visszajelzése is azonnali, a közönséggel való kapcsolattartás éppen olyan fontos, mint a színházban. Úgy gondolhatnánk, minden terve, elképzelése megvalósult, jöhet a boldog pihenés, hátra dőlés és az elismerések begyűjtése. Ehelyett a már meglévő elfoglaltságok mellé még a következők sorakoztak fel: megszerezte a C kategóriás táncoktatói minősítést, ezzel gyermekcsoportok oktatója lett rendszeres heti többszörös próbával és fellépésekkel, néprajztanárként 11éven át tanított óraadóként a jászberényi Tanítóképző Főiskolán tanítókat és művelődés-szervezőket. Arra mindig ügyelt, hogy érdekes legyen az előadása, hiszen mint mindent, ezt is szenvedéllyel, odaadással csinálta. A tanítást azért is szerette, mert frissen tartja az ismereteket, mindennek utána kell nézni – akkor is, ha ő tudja a dolgokat, de a fiataloknak rengeteg kérdésük van és lehet. Imádott tanítani, a főiskolások figyelmét felkelteni a hagyományőrzés iránt, tekintetüket a múlt szellemi és tárgyi kincseinek felismerésére irányítani a jelenkor olykor sokkal silányabb kínálata helyett. A tárgyi néprajz érdekelte leginkább, a halászat, vadászat, állattartás, építkezés, és a viselet, de még az unalmasnak tartott tárgyleltározást is szerette, amit el is lehet képzelni, hiszen olyan csillogó szemmel, odaadással, lelkesen beszélt egy-egy pitykéről, főkötőről, forgóról, mintha minimum a koronaékszereket mutatná be. Persze a folklór, a népdalok, népmondák, a mesék sem idegenek a számára, hiszen

csak vissza kellett gondolnia a jó előiskolának számító kissé unalmas tanyasi estékre, amikor vidám vagy rémisztő boszorkány és egyéb históriákat mesélt neki a nagymama.

A tudományos munkát komolyabban 1978-ban kezdte el, amikor bevonták a nagy országos, sőt határon túli kutatásokba is. Barna Gábortól, Szabó Lászlótól, Bellon Tibortól sok szakmai segítséget kapott, ekkor sajátította el a legfontosabb kutatási módszereket, és arra is rájöhetett, hogy a kutatói etika semmiben nem különbözik attól, mint amit nagyszüleitől és szüleitől tanult, látott, megtapasztalt: sok és alapos munka, kitartás, tisztesség, ez az alapja mindennek.

Az aktív táncolást 1980-ban abbahagyta, 1974-től gyermekcsoportot is vezetett, a Galagonya, majd később a Barkóca Együttest, összesen nyolc generációt. Ha nem tudnánk, milyen tudatos ember Bathó Edit, akkor is elgondolkoznánk, vajon miért pont ezeket a neveket választotta csoportjai névadójának. Mindkét növényre jellemző a sok-sok apró, de összekapcsolódó virág illetve bogyó, s ez összhangban van azzal, amit a csoportos munka szépségéről, személyiségformáló erejéről vallott egész életében. Nem volt rózsaszirmokkal behintve az az út, amin ő végigment, nagyon korán fel kellett vállalnia a vezető szerepet, hiszen alig múlt18 éves, amikor már gyermekeket tanított táncolni, később táborokba, külföldi fellépésekre is vitte őket, de a szülők nem aggódtak, tudták, gyermekük jó kezekben van. Itt is beigazolódott, mennyire igaza volt a szülői, nagyszülői elvárásnak, gyermekként is felelős volt a rá bízott feladatokért, munkákért, megtanult dönteni, mérlegelni és választani a jó és a rossz között. Azok az erények, amik most jellemzik Bathó Editet – vagyis a határozottság, a kitartás, a szívvel-lélekkel végzett munka, a közösségért érzett felelősség – már ekkor megmutatkoztak.

Honismereti szakkört is irányított 1981-től, ennek és előadásainak révén szinte minden jászsági településen megfordult, mindenkit ismer, aki a néprajz szempontjából fontos lehet a térségben, s őt is ismeri mindenki, aki ezen a területen bármit is tett az elmúlt közel négy évtizedben. Így vált a Jászság nagyasszonyává, aki a tekintélyét, az elismertségét az évtizedek alatt végzett munkának éppen úgy köszönhette, mint a közvetlenségének, nyitottságának, s annak az intézménynek is, amely az ő vezetése alatt alkotóműhelyévé vált minden jászságinak, aki igényelte az ottani segítséget, és inspirálónak találta a légkört.

Aki ennyire elkötelezetten foglalkozik a hagyományőrzéssel, annak számára természetes, hogy a gyermeke is beleszületik a néprajzba és a néptáncba. Ez igaz is, hiszen az 1985-ben született, mára már felnőtté serdült „kisfia" mindössze kétéves volt, amikor először elkísérte édesanyját egy-egy gyűjtésre, s nem kis büszkeséggel említi, hogy alkalmanként még olyan kérdése is akadt, amire egy felnőtt is büszke lehetne. Az alma ezúttal sem esett messzire a fájától, egyenes útja volt a különböző néptánccsoportokhoz, bölcsődésként még csak „megfigyelői" státusza volt, miközben az édesanyja próbált valamelyik csoportjával, de így is elsajátította a nagyobbaktól a legbonyolultabb lépéseket is, tehát nyilvánvaló lett, neki is a csoportban a helye. Hosszú évekig táncolt, a gyermek és ifjúsági csoportok után jött a Jászság Népi Együttes, majd a jászapáti Hétszínvirág. Már régen abbahagyta a táncot. Lehet, hogy a harmadik generációra várnak a csoportok?

Hortiné Bathó Edit nagyon jól érezte magát feleségként, családanyaként, tánccsoportok és szakkörök vezetőjeként, muzeológusként, és 1994-ben egy újabb kihívás előtt állt. Az általa nagyon tisztelt Tóth János, a legendás hírű múzeumigazgató nyugdíjba vonult, s a megüresedett állás betöltésére megbízottként őt kérték fel. Általában az emberek többsége, aki nagyon szereti a szakmáját, nem akar igazgató lenni, mert attól fél, hogy nem lesz ideje azt a területet művelni, amit igazán szeret,

(folytatás a 12. oldalon)

Hájas Tiborral és Dudás Dániellel a Barkóca Együttes 20 éves jubileumi műsorán a Budai Vígadóban, 2007-ben ***Fotó: Váradi Levente***

Dr. Gecse Annabellával, Garai Katalinnal, dr. Bartha Júliával, Kántor Évával és dr. Bereczki Ibolyával Karcagon, 2006-ban ***Fotó: I. P.***

(folytatás a 11. oldalról)
aztán egy kis rutin megszerzése után a vezetői munkában is lehet örömet találni, s azt a kisebb vagy tágabb közösség örömére és megelégedésére, sikeresen végezni. Így volt ez Bathó Edit esetében is. Szakmai gondjai nem lehettek, egy évvel korábban már sikeresen megvédte egyetemi doktori címét a Jászság méhészete témában írt dolgozatával, majd 2005-ben Phd doktor lett, A jász viselet címmel, eddig nem kutatott témában írta meg dolgozatát. Mindkét műve megjelent könyv alakban is. Azt is megfogadta, a hivatali munka soha nem uralkodhat a szívszerelmen, a néprajzon, vagyis az igazi szerelem továbbra is a néprajz marad. Sok téma izgatja, valóságos izgalom fogja el, amikor rábukkan valamire, s bár agyilag hamar elfárad az ember a hivatali és a kutatómunka során, neki a tánc sok segítséget adott ennek leküzdéséhez.

Hortiné dr. Bathó Edit nemcsak hagyományőrző, hanem hagyományteremtő is egyben. Olyan kezdeményezéseket indított el, amelyek mára több évtizedesek lettek, s a 19. század végi, 20. század eleji, mára elfeledett emlékek felidézésével, felélesztésével új mozgalmat indított, ami egyre népszerűbbé vált, s ma már elképzelhetetlen egy-egy

Bánkiné dr. Molnár Erzsébettel Kiskunfélegyházán, 2012-ben Fotó: Bugyi Gábor

jászsági ünnepség jász viselet nélkül. Hogy mi köze van mindehhez? Először ő készíttetett magának jász viseletet. A régi, leírások, megsárgult fotók, és a múzeumban őrzött eredeti ruhadarabok alapján az anyósa varrta neki az első ruhát, s amikor 1989-ben először magára öltötte, mindenki megcsodálta. Ma már sok lánynak, asszonynak van jász viselete, de a férfiak is szívesen magukra öltik ezeket a nemes ruhadarabokat. Mind a női, mind a férfi viselet tartást ad annak, aki felveszi, tekintélyt sugároz, s talán még az ősi jász büszkeséget is érzi legbelül, magában. Egy biztos: amiről sokáig azt hitte még a hivatalos szakvélemény is, hogy a jászoknak nincs népviseletük, kiderült, hogy van. Nemcsak feléleszthető, de él is – elsősorban nagyobb rendezvényeken, ünnepeken. A népszerűségén sokat lendített a Jászkun Redemptio 250. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségsorozat. Magánszemélyek, majd az önkormányzatok is elkezdtek érdeklődni a jász viselet iránt, közben megalakult Tajti Erzsébet vezetésével a Rokolya varróműhely, amely a megnövekedett igényeket ki tudta, s ma is ki tudja szolgálni. További népszerűsödéséhez hozzájárultak a Jász Világtalálkozók éves eseményei is, fokozták az ünnepélyességet, közel hozták a hagyományokat a mindennapi emberhez. De az, hogy ma ilyen szép számban fellelhető, s hogy jeles alkalmakkor nem kényszerből veszik fel az asszonyok és a férfiak, hanem ünnepi szívvel és boldogan, az Bathó Editnek köszönhető. Ötvözni tudta a néprajzos, a népművelő, a néptáncos, a honismereti vezető szerepét, s útjára indított egy már elfeledett, de nem anakronisztikus, hanem az identitás érzését erősítő hagyományt, a jász viselet megjelenését a jeles ünnepeinken.

De nem ez volt az egyetlen – mára már hagyománnyá vált – kezdeményezés, ami a nevéhez kötődik. A már évek óta megrendezett jászkapitányválasztás ötlete ugyan nem tőle, hanem Muharay Györgytől származik, a megvalósítás, a ceremónia kidolgozása, az eskü szövegének megfogalmazása már az ő munkája. Nem volt ez túl nagy feladat, hiszen sok régi jegyzőkönyvet, oklevelet olvasott, ismerte a korábbi századok szóhasználatát, a többi már rutinmunka volt. Azóta ez a program a világtalálkozók egyik legnagyszerűbb eseménye, s ahogy a példa mutatja, a kis-és a nagykunok is átvették a kapitányválasztás ceremóniáját 2000-ben illetve 2005-ben. A kiszolgált, emeritus kapitányok életük végéig kötelesek a jász (kun) hagyományőrzésért dolgozni, s példamutatóan szolgálni a Jászság (Kunság) gyarapodását. Ma már az általa kidolgozott elvek szerint megválasztják a főkapitányt is, és a Jász, a Nagykun és a Kiskun Múzeum szakmai stábjainak érdeme, hogy sikerült a ma élő közméltóságok sorába beilleszteni a kapitányi intézményt, egész évre munkát adni a regnáló kapitánynak, és megadni a tiszteletet és az elismerést az emeritus kapitányoknak. Sikerült olyan funkciót találni a kapitányi tisztséghez, ami továbberősíti a hagyományok szerepét térségünkben. A hitelességet, a szakmai hátteret a múzeum adja, az igazolást arra, hogy helye van a múltnak a 21. századi életünkben is. A múlt vállalása nagy erőt ad a jelen gondjainak megoldásához.

A következő hagyományteremtő tette az volt, hogy amikor hiányoztak neki a helytörténeti írások – mert a megyei és a városi lapok szemlélete megváltozott – , Redemptio címmel a két kun területet és a Jászságot is magába foglaló témakörrel, a Jász Múzeum égisze alatt, a Jász Múzeumért Alapítvány kiadásában folyóiratot jelentetett meg 1994-ben, ami azóta is nagyon színvonalas, tudományosan ismeretterjesztő és olvasmányos, így méltán tarthat számot érdeklődésre a honismerettel foglalkozó laikusok és a szakértők között is.

A hagyományteremtő munkájának ezzel nincs vége. Amikor 20 év után lemondott a tánccsoport vezetéséről, a gyermekek szülei, nagyszülei úgy érezték, magukra maradtak, üresek lettek az estéik, hiányoztak egymásnak, hiányzott a jól összeszokott közösség, ezért amikor 2008-ban megkeresték a szülők, hogy kellene valami, ami ezt a jól összeszokott csapatot továbbra is egyben tartja, máris készen volt az új ötlet: a Jászsági Hagyományőrző Egylet létrehozása. Ma már 47 tagot számlálnak, mindenkinek van jász viselete, az életkoruk nagyon változó, a legidősebb tag 77 éves, a legfiatalabb 5, van köztük nyugdíjas, rendőr, lakatos, tanár, tanuló és sok más foglalkozású. Minden kedden találkoznak, hagyományokat felelevenítő műsorokat állítanak összse, próbálnak, fellépnek, énekelnek, de nem énekesek, táncolnak, de nem táncosok, színdarabokban szerepelnek, de nem színészek. És mégis nagy sikert aratnak minden alkalommal, ami igazi bónusz, mert a valódi nyereség az, hogy jól érzik magukat kis közösségükben, s közben a hagyományőrzés és a népművelés oltárán is áldoznak. A darabok szövegét zömmel Hortiné dr. Bathó Edit írja, illetve állítja össze, de e munkában gyakran dolgozik együtt két tagtársával, Kormos Lászlóval és Pócz Istvánnal. Ezekben a darabokban fel-

dolgoztak már történelmi, művelődéstörténeti, hiedelmeket és szokásokat bemutató témákat, legtöbbször Jászberény városához vagy a Jászsághoz is kötődve.

Jászberénynek, a Jászságnak minden erejével igyekszik nagy reklámot csinálni, de a színvonalból, a hitelességből soha nem enged. Így lett a Nemzeti Vágta egyik meghatározó szereplője Jászberény, illetve emblematikus, szakrális tárgya, a Lehel kürtje, s annak őrzője, dr. Bathó Edit. Amikor igent mondott a felkérésre, kikötése volt, hogy nemzeti ereklyének kijáró tisztelet vegye körül a kürtöt, s ne legyen belőle vidámparki látványosság. Akkor nyugodott csak meg, amikor díszes egyenruhás fegyveres kísérettel, történelmi menet élén vitték a jászok féltett kincsét, Lehel kürtjét sok-sok lovastól övezve. Annyi reklámot kapott ez idő alatt Jászberény, ami pénzben megfizethetetlen lett volna.

Hortiné dr. Bathó Edit több kitüntetés birtokosa, egyike azoknak, akik a jól végzett munkáért az elismerést is megkapták. A teljesség igénye nélkül: Jászságért díjas, a Magyar Kultúra Lovagja és megyei Príma díjas. Megkapta Jász-Nagykun-Szolnok megye tudományos és Európa díját, de Jászberény is a legmagasabb kitüntető címekkel ismerte el kiváló munkáját, sokoldalú tevékenységét, azt a példaértékű munkát, amit a városért, a múzeumért, a közművelődésért és a hagyományok ápolásáért, új hagyományok megteremtéséért tett(a Déryné emlékplakett után 38 éves korában Pro Urbe címet kapott, 59 évesen Díszpolgár lett, s közben Apponyi Emlékérmet és Pro Patria kitüntetést is átvehetett a Jászberény Város Kultúrájáért Díj mellett). Ha csak fele ennyit teljesített volna, az is elég lenne akár két életre is.

A Jász Múzeum vezetőjeként kitartóan építi a kapcsolatokat, igyekszik helyzetbe hozni munkatársait is, állandóan benne vannak a médiában, a szakmai körökben számítanak rájuk, s így Jászberény híre-neve is folyton növekszik. Az elkötelezettségükkel, a szakmaszeretetükkel, az odaadásukkal akarnak hírnevet szerezni maguknak és a városuknak. Ez eddig sikerült is.

Dr. Bathó Edit igazgatói irodája igazi muzeológusi-néprajzos kutatószoba, ahol a festmények a falakon, az archivált dokumentumok a szekrényekben azt mutatják, ezek munkaeszközök, nem díszletek. Jól megférnek ezek a relikviák az oszét elnök köszönőlevele és az Év Múzeuma elismerő oklevél szomszédságában, mint ahogy az íróasztalon levő két idézettel is összhangban vannak, amelyeket életelvként választott magának immár több évtizede:

„Megismerni mindent,
kiválogatni a legjobbat,
hinni benne a szeretet erejével
és heroikus elszántsággal,
s megvalósítani belőle minden nap
minden lehetőt."
(Szabó Ervin)

„Gyönyörűt álmodtam, édeset,
elképzeltem egy gyönge rózsát,
elbámészkodtam, s rám esett
mint nagy darab kő: a valóság."
(József Attila)

Biztosak lehetünk abban, hogy sok-sok további értékes ötlet megfogalmazása és megvalósítása vár még rá, hiszen a pihenésnek csak az aktív formáját ismeri, ráadásul annak is egy igencsak felpörgetett változatát. Nagy szerencséje (vagy a mi nagy szerencsénk?), hogy mindig megtalálja azokat a társakat, akikkel csapatot alkotva mindezeket a kiváló kezdeményezéseket sikerül megvalósítania. Egy biztos, a Jászok Aranykönyvébe már ezekkel a munkákkal is örökre, kitörölhetetlenül beírta a nevét.

Dr. Kalmár Pálné
ny. középiskolai igazgató

Kezében a Jászkürttel a jászkapitányok kíséretében 2013-ban, Jászberényben a XIX. Jász Világtalálkozón ***Fotó: Bognár Mária***

Férjével, fiával és leendő menyével a Menedzser bálon 2016-ban ***Fotó: Baráth Károly***

Oszét népmesék – 5. rész

A RÓKA ÉS A NYÚL

Réges-régen, amikor az Isten az állatokat teremtette a földre, a nyúlnak lompos és puha farkat adott. A nyúl igen örült neki: egy ilyen farok télen védelmet nyújtott a hideg ellen, nyáron pedig elhajtotta a böglyöket, gondtalanul éldegélt.

Az Isten a rókának is teremtett farkat, azonban rövidet, és csak bosszantotta őt, mert semmi haszna sem származott belőle.

Egyszer összetalálkozott a nyúl a rókával. A róka megkérdezte tőle:

– Mondd csak, nyúl, miért van neked ilyen hosszú, lompos farkad, és mi hasznod van belőle?

– Ó, igen, ha nem lenne ilyen farkam, két napig sem élnék. Amikor üldöz az ellenség, becsapom a farkammal: hirtelen az egyik oldalamra nyújtom, én magam meg a másikra futok. Télen megvéd a hidegtől — betakarózom vele, nyáron pedig legyezem, vagy megnedvesítem a vízben és fröcskölöm vele magam.

– Légy olyan kedves nyúl, add nekem a farkadat! Tudod, mennyire szeretem a csirkehúst, a kutyák azonban darabokra tépnek, ha egy ilyen farok hiányában a tyúklopáson koslatok. Neked mindegy milyen hosszú, nekem meg nagyon jó lenne, hiszen nagyobb vagyok nálad.

– Nem, róka barátom, ha ekkora farokkal jársz, akkor nagyon szép leszel, a nők pedig látván téged, elküldik a férjeiket az erdőbe vadászni, hogy a bundádból gallért készítessenek. Mindezért engem vádolnak majd. Jobb lesz, ha nekem hagyod ezt a farkat.

Azonban a róka nem hallgatott a nyúlra, még erősebben próbálta őt rábeszélni a cserére.

Akkor azt ajánlotta a nyúl:

– Rendben van, minden róka esküdjön a Koránra, hogy nem bántják a nyulakat. Ezután átadom neked a farkamat.

Elfutott a róka a többi rókához, összegyülekeztek, és megesküdtek a Koránra, hogy leszoknak a nyúlhúsról. A nyulak elhitték nekik, farkat cseréltek velük: a nyúl kurta farkat kapott, a róka pedig olyat, amilyen ma is van ki. Ezután a nyulak nyugodtan élhettek, nem kellett félniük a rókáktól.

Egyszer a róka belopakodott a faluba, és magával hurcolt egy tyúkot. A gazda észrevette, a nyomába eredt, azonban a rókának sikerült az új farka segítségével elinalni, és igen örvendezett, amikor a tyúkhúsból falatozott. Így kezdték el a rókák a tyúklopást.

Történt egyszer, hogy a legöregebb róka egy házba tyúkért lopakodott be. A gazda kiáltott a kutyának, aki elkapta a rókát a hosszú farkánál fogva, a gazda pedig agyoncsapta, lenyúzta a bundáját, gallért varrt belőle a feleségének.

Amikor a rókák értesültek erről, igen megneheztelték a nyulakra, elkezdtek rájuk vadászni.

Így végződött a barátságuk, csak a nyulak sajnálják ma is, hogy a farkuk a rókáknál maradt.

* A ***Korán*** az iszlám elsődleges forrása és szent irata, az iszlám tantételei szerint Isten, Mohamed prófétán keresztül kinyilatkoztatott szava, mely örököltől való.

A BORJÚ, A BÁRÁNYKA ÉS A KECSKEGIDA

Élt egyszer egy borjú, egy bárányka és egy kecskegida; minden áldott nap együtt legelésztek az erdő szélén.

Egyszer a kecskegida megkérdezte a társait:

– Ha véletlenül valamiféle baj történne velünk, ki fog megmenteni bennünket?

Megszólalt a borjú:

– Én száz mentséget találok.

A bárány így szólt:

– Én pedig kétszer többet. És te, kecskegida?

– Még hogy én? Hiszen egyedül vagyok, csak az ügyességemben bízhatom.

A közelükben lakott a párduc, a medve és a farkas.

– Istenemre – mondta a párduc –, az erdő szélén laknak a szomszédjaink. Elmennél hozzájuk, farkas, és kérnél tőlük húst.

Elment a farkas, tisztes távolban állt meg, és üvöltötte:

– Jó napot, szomszédok!

A borjú és a bárány rögtön a bokrokba rejtőztek, csak a farkuk látszott ki onnan. A kecskegida megállt egy halmon, és így felelt:

– Térj be hozzánk, farkas, jó házigazdáid leszünk!

– Van-e húsotok? A főnökeim hozzátok küldtek el.

– Amennyit csak akarsz – válaszolja a gida, ő maga pedig a patáival kopog a földön, megrázza a szarvát, és a farkashoz közelít. – Rengeteg húsunk van, egy egész halom farkaspecsenye! Az Isten hozott nálunk, vendég!

Megrémült a farkas, hátrálni kezdett, majd futásnak eredt a barátaihoz.

– Jaj, kedves főnökeim, fussunk el innen! A szomszédjaink más húst sem esznek a farkason kívül. Jó, hogy el tudtam előlük menekülni. Nem szabad itt maradnunk!

Mindhárman felkerekedtek, és jó messzire takarodtak onnan.

– Bújjatok ki a bokrok közül, mert másképpen nektek befellegzik! –kiáltott a kecskegida a barátainak.

– Fussunk el innen gyorsan, másképpen megesznek bennünket! – felelnek azok.

Messzire elmentek onnan, azonban az Isten ismét a közelükbe hozta a párducot, a medvét és a farkast.

– Íme, ismét előkerültek a mi kedves szomszédjaink – mondta a párduc. –Úgy tűnik, hogy nem hiába járnak mindig a nyomunkban. Még egyszer lássuk csak, mifélék ezek! Eredj csak, medve, kérj tőlük egy kis zsírt!

Feltápászkodott a medve, és kedvtelenül elcammogott a szomszédokhoz. Kissé távolabbra állt meg tőlük, és bömbölte:

– Adjon Isten, kedves szomszédok! Akadna egy kis zsírotok?

A borjú és a bárányka a félelemtől telve terültek el a földön, a kecskegida pedig megbiccentette a fejét, mintha az eget akarná felöklelni, a földet döngette a patáival, úgy válaszolta a medvének:

– Gyere csak közelebb, napocskám, nem hallottam, mit is mondtál!

„Nem megyek, nem jársz túl az eszemen” – gondolja a medve, és ismét bömböli:

– Egy kis zsírra lenne szükségem, kedves szomszédjaink!

– Hála az Istennek, rengeteg zsírunk van, és lesz is mindig, hacsak a medve nemzetség el nem költözik innen. Csakis medvezsírt fogyasztunk. Gyere csak napocskám, siess ide! – mondja a gida, és a medve felé igyekezik.

Az meg csak hátrált, hátrált, futásnak eredt, félholtan esett a barátai közé.

– Az elhunytak lelkére, könyörgök nektek, barátaim, fussunk el innen! A szomszédjaink medvezsírral élnek! Fussunk, fussunk! Rögtön meg fognak enni bennünket!

Otthagyták ezt a helyet is.

– Hogy a kolera vinne el benneteket – mondja a gida –, keljetek fel! Éjszakára biztonságos helyet kellene találnunk, vagy megölnek bennünket!

A szakadék szélén egy alacsony fa nőtt, majd a földig hajoltak az ágai. Ezekre feküdt rá a kecskegida, a borjú és a bárányka. Amikor sötétedni kezdett, megérkezett a párduc, a medve és a farkas a fa alatt keresett éjjeli szállást.

Suttogva megszólal a borjú:

– Mit tegyek, gidácska, pisilnem kell!

Százféle módot is ismertél –válaszol a gida –, s most te kérdezel engem. Feküdj a hátadra, akkor benn marad a vizeleted, és elmúlik!

A borjú akkor ráfordult a hátára – egyenesen a farkas fejére esett rá.

A farkas vonítani kezdett, a bárányka meg a félelemtől lezuhant a medve hátára, a kecske meg a fáról mekegi:

– Párducot hagyd meg nekem, a másik kettő a tiétek!

A farkas és a medve kimúltak a rémülettől, a párduc pedig belepottyant a szakadékba, s halálra zúzta magát.

MESE A MACSKÁRÓL ÉS A VADÁLLATOKRÓL

Volt egyszer egy fekete macska, sárga szemű, hosszú farkú. Ugyanolyan kölykei voltak, mint ő. Egyszer elment vadászni, hogy eleséget hozzon a kölykeinek. Szembejött vele egy vadkan, megrémült a sárga szemeitől, és elfutott.

Rohan a vadkan, váratlanul egy medve akad az útjába, aki megkérdezi tőle:

– Hová futsz, vadkan?

Azt válaszolja neki:

– Valami feketeséggel találkoztam, sárgállottak a szemei, a farka meg olyan hosszú volt, hogy megrémültem tőle.

– Hadd fussak én is veled, mert én is nagyon félek.

Máris ketten vannak, a vadkan és a medve, akik menekülnek a macska elől.

Hogy mióta és mennyit futottak, ki emlékszik már rá, amikor azt mondja az egyik a másiknak:

– Na, most már messzire jutottunk, nem talál ránk ez a vadállat.

A medve felmászott a fára, a vadkan meg a fa alatt helyezkedett el: turkált az avarban.

Az Isten egyszer csak erre a helyre rendelte a macskát, aki a fülével meghallotta a vadkan neszezését. A macska úgy vélte, hogy egér mozog ott, odaugrott és belekapott a vadkan fülébe. A vadkan felvisított, és kiugrott az avarból. A medve úgy véli a fán:

„Ideje lenne meglógnom, ameddig eszi a vadkant." A macska megrémült, felugrott a fára, egy lendülettel a csúcsán termett. A medve a rémülettől leugrott, ráesett a vadkanra, és abban a pillanatban mindketten szörnyethaltak.

A macska mereszti a szemét a fáról, és nem tudja elhinni a történteket, mert még ennyi húst soha nem látott az életében.

Elment, hogy hívja a kandúrt, de az úton találkozott a párduccal. Az megragadta a macskát, rárakta a mancsát.

– Miért akarsz engem megölni – kérdi a macska –, hiszen jómagam ugyanolyan vagyok, mint te?

– Hát ez meg micsoda dolog? Te – kicsi vagy, én meg – hatalmas, – felelte a párduc.

– Én is párduc voltam gyermekkoromban, de az ember karmai közé kerültem, nem hagyta, hogy megnőjek.

– Miféle ez az ember?– érdeklődött a párduc.

– Ej, ne is emlékeztess engem az emberre, még beszélnem is veszélyes róla.

– Egy hajad szála sem görbül meg miattam, azonban segíts nekem megkeresni az embert, látni szeretném, miféle szerzet.

– Kerüld el őt! — tanácsolja neki a macska. Nagyon erős, megöl majd téged.

A párduc dühös lesz:

– Ha nem találod meg, megeszlek.

– Jól van, induljunk –válaszolja a macska.

Mentek, mendegéltek, találkoztak a bikával.

– Ez az ember? – kérdezi a párduc.

– Nem, ez csak a barma.

Rávetette magát a párduc a bikára, és letépte a fejét. Folytatták az útjukat, és találkoztak egy lóval.

– Ez már az ember? –kérdezi a párduc.

– Még ez sem ő, csak az egyik állata.

A párduc a lónak is letépte a fejét. Továbbhaladtak, hirtelen csattogást hallottak az erdőből.

– Úgy tűnik, hogy most rátaláltunk az emberre – szólalt meg a macska, és elindultak a csattogás irányában.

Az erdőben egy favágó aprította a fát. A párduc odalépett hozzá, és megkérdezte:

– Te – ember vagy?

– Igen, ember vagyok, –válaszolta a favágó.

– Gyere, mérjük össze az erőnket!

– Nem tudom, mert otthon hagytam az enyémet.

– Menj haza érte, hozd el!

– Amíg én az úton járok, te megszöksz – mondja az ember.

– Nem szaladok el – feleli a párduc. –Itt foglak téged megvárni.

– Nem, nem hiszem el neked. Előbb, hadd kösselek meg evvel a kötéllel a fához, akkor talán meg fogsz majd engem várni.

– Gyerünk – válaszolja a párduc, az ember meg jó erősen odakötözte a kötéllel egy fához.

– No csak, most próbálj megmoccanni!

A párduc megfeszítette a kötelet és eltépte.

– Nem megmondtam, hogy még a kötéllel sem tudlak itt tartani téged – mondta a favágó. Odavezette a párducot egy olyan fához, amelyik a szakadék szélén nőtt, és kétsoros hurkot tekert a nyaka köré.

– No, most próbálj csak még egyszer megmoccanni!

A párduc megpróbálta, megrántotta a hurkot, és azon nyomban a szakadék fölött lógott.

– Megfulladok!– hörögte a párduc. – Szabadíts ki engem, de gyorsan!

A favágó elment a fejszéért, a macska meg odasompolygott a párduchoz, és azt mondta neki:

– Lám, mondtam neked: hogy ne kezdj ki az emberrel!

Azalatt, amíg a macskára vicsorított, a favágó fogta a fejszéjét, és agyoncsapta vele a párducot. Megrakta a szekerét fával; a macska felkuporodott a tetejére, és elindultak hazafelé.

Fordította Kovács J. Béla

Átadták a Jászkunság hagyományőrzéséért díjakat

Május 6-án a Jászkun Redemptio Jászberényben rendezett emlékünnepségén harmadszor adták át a jász-, a nagykun- és a kiskunkapitányok által alapított Jászkunság hagyományőrzéséért díjakat. A kapitányok minden alkalommal, mindhárom kerületből egy-egy olyan személynek ítélik oda a díjat, akik kiemelkedően sokat tesznek a Jászság és a két Kunság hagyományőrzéséért. Ebben az évben dr. Örsi Julianna néprajzkutató, dr. Szabó Tamás Jászberény Város polgármestere és Ván Jenő emeritus kiskunkapitány érdemelte ki ezt a magas elismerést.

DR. ÖRSI JULIANNA
néprajzkutató, ny. múzeumigazgató

Örsi Julianna 1950. október 21-én született a Nagykunság fővárosában, Karcagon. Általános és középiskoláit a szülővárosában végezte, majd a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem történelem-néprajz szakán szerzett egyetemi diplomát. 1982-ben egyetemi doktori, 1992-ben kandidátusi címet szerzett, 2004-ben pedig sikeresen habilitált a Debreceni Egyetemen.

Az egyetem befejezése után, 1974-ben visszatért szülővárosába, hogy tudását ott kamatoztassa. A Györffy István Nagykun Múzeumban eredményekben gazdag hét esztendőt töltött el. Ekkor kezdte meg nagy jelentőségű társadalom néprajzi kutatását, amelynek eredményét a későbbiekben tanulmányokban, könyvekben publikálta. 1982-ben egy új lehetőséget kapott, s a túrkevei Finta Múzeum igazgatója lett. Elkötelezett munkával, fáradhatatlan kitartással hamarosan országos hírnevűvé tette az intézményt.

Mindig nagy gondot fordított az intézmény népszerűsítésére is. Ezt a célt szolgálták az egymást követő nagy sikerű, helyben és vidéken rendezett időszaki kiállítások, mint *A Nagykunság a XVIII. században, 1848 emlékezete, Egykori iskolák a Nagykunságon, Élet az Ecsegi pusztán, A kunok régészeti emlékei* stb. A kiállítások rendezésénél mindenkor fő szempontként szerepelt, hogy a különböző tudományágak értékeit hitelesen, látványosan és érthetően bemutassák, s ily módon nyújtsanak segítséget az iskolai oktatáshoz. A kiállításokhoz gyakran szerveztek előadásokat, vetélkedőket, és különböző foglalkozásokat.

A tanulóifjúság bevonása a múzeum életébe különösen fontos volt számára, ez a törekvés ösztönözte arra is, hogy 1989-ben a Finta Múzeum rendezte meg a X. Országos Honismereti Diáktábort. A média szerepének jelentőségét felismerve 1989-ben Örsi Julianna felvállalta a *Túrkeve* című lap próbaszámának megjelentetését, kezdeményezte folyamatos megjelentetését, majd a későbbiekben is aktívan közreműködött szerkesztésében.

Örsi Julianna nagyon korán felismerte a civil háttér erejét, és körültekintő alapossággal építette ki maga körül azt a lelkes lokálpatrióta közösséget, amelynek támogatására mindenkor számíthatott. Állhatatos munkájának köszönhetően 1990 óta a Túrkevei Kulturális Egyesület a múzeum szakmai munkájának legfőbb segítője. Az egyesület és a múzeum az eltelt évek alatt számos szép projektet valósított meg együtt. Kezdeményezésükre indult el 1995-ben az egy éven át tartó, grandiózus redemptios rendezvénysorozat, amelyen a Jászkunság 31 települése vett részt. A jubileumi programok szervezésében különösen nagy szerepet vállalt Örsi Julianna, aki összeállította, és vándoroltatta a redemptió előzményeit és következményeit bemutató történelmi emlékkiállítást, *A Jászkunság összefogása* címmel tanulmánykötetet szerkesztett, majd 1996-ban a rendezvénysorozat zárásaként *Van-e önálló arculata a Jászkunságnak?* címmel országos konferenciát szervezett Budapesten a Néprajzi Múzeumban.

Borbás Ferenc jászkun főkapitány és dr. Örsi Julianna. Fotó: Bugyi Gábor

A Finta Múzeum és a Túrkevei Kulturális Egyesület közös együttműködésének eredményeként egymás után láttak, s látnak ma is napvilágot az Örsi Julianna által szerkesztett kiadványsorozatok (Nagykun kistérségi tanulmányok, Alföldi Könyvtéka) kötetei, amelyek nélkülözhetetlen szakirodalommá váltak a Jászkunságot kutatók számára.

2006 óta a Jász-Nagykun-Szolnok Megye Tudományos Testületének könyvműhelye is Túrkevén működik, mivel Örsi Julianna látja el a szakmai közösség elnöki teendőit, de végzi az általuk kiadott Jászkunság Könyvtéka című kiadványsorozat szerkesztési munkálatait is.

Kiemelkedő projektjük volt 2004-ben Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozása alkalmából megvalósított *Kisbojtár* címet viselő program, amely keretében a Finta Múzeum, a Túrkevei Kulturális Egyesület, a Kevi Föld Alapítvány és a Korda Vince Alapfokú Művészeti Iskola egy komplex kulturális programot vitt ki Olaszországba (kiállítás, film, előadás, kiadvány, kézműves foglalkozás, bemutató).

Az egyesület és a múzeum eredményes együttműködését fémjelzik a különböző témákban közösen szervezett tudományos konferenciák is.

Örsi Julianna komoly szerepet vállalt az újkori hagyományok megteremtésében is (pl. Kevi Juhászfesztivál, Túrkeve Város Napja stb.), amelyek kiállva az idő próbáját, napjainkban is nagy érdeklődés mellett zajlanak, egyike – másika pedig országos rendezvénnyé nőtte ki magát.

DR. SZABÓ TAMÁS
Jászberény Város polgármestere

Dr. Szabó Tamás 1957-ben született Recsken. Általános orvosi diplomáját 1981-ben vette át a Debreceni Orvostudományi Egyetemen, 1985-ben urológiai szakvizsgát tett; 2001-ben a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Karán egészségügyi közgazdasági és menedzser szakoklevelet szerzett.

Pályáját Egerben, a Markhot Ferenc Kórházban urológusként kezdte 1981-ben, majd 1996-ban átigazolt a Jászberényi Erzsébet Kórházhoz, ahol idővel a Jászsági Orvosi Kamara szervezetének elnökévé választották. 2001–2002 között az intézmény minőségirányítási vezetője lett, és emellett tisztséget vállalt a városi önkormányzat egészségügyi bizottságában. 2006–2008 között megbízott orvosigazgatóként irányította a jászberényi kórházat, majd az intézmény gazdasági társasággá alakulását követően a Szent Erzsébet Kórház Egészségügyi Szolgál-

tató Nonprofit Közhasznú Kft. ügyvezető igazgatójaként dolgozott tovább.

2010 – 2014 között a Jászság Országgyűlési Képviselőjeként tevékenykedett.

2010 októberében Jászberény város polgármesterének választották. 2010-től a Regio-Kom Térségi Szolgáltató Kommunális Társulás elnöki tisztét is betölti. 2014-től tagja a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlésnek, s egyben a Tervezési és Monitoring Bizottság elnöki teendőit is végzi.

Dr. Szabó Tamás a Jászkunság hagyományőrzéséért díjjal. Fotó: Bugyi Gábor

Dr. Szabó Tamás magánemberként és polgármesterként egyaránt nagy pártolója és támogatója a jászsági (történelmi, népi) hagyományok ápolásának, az újkori hagyományok teremtésének, valamint a hagyományőrző civil közösségeknek. Polgármestersége alatt tért vissza a Jász Világtalálkozó Jászberénybe, s 2013-ban nagy pompával rendezte meg a város a tizenkilencedik találkozót, amely számos új szokáselemmel gazdagította a jász hagyományőrzés legnagyobb seregszemléjét.

Működése során különös figyelmet fordított a kirajzott jászok településeivel való kapcsolatfelvételre. Így került sor 2014-ben a jászberényi jászok által alapított Lajosmizse Várossal való testvérvárosi kötelék kialakítására, de figyelemre méltó a jászok Kaukázusban élő rokonaival, az oszétokkal való baráti együttműködése is.

Országgyűlési képviselősége idején, az ő felterjesztése eredményeként az Országgyűlés történelmi emléknappá nyilvánította május 6-át, a redemptios diploma aláírásának napját. Ennek köszönhetően a Jászkun Redemptio eseménye, történelmi jelentősége országos figyelmet kapott. Jászberény Városa mint az egykori Jászkun Hármas Kerület központja felvállalta, hogy minden évben méltó módon emlékezik meg a jászok és kunok példanélküli nagy tettéről, a redemptióról. A Jászkun Redemptio közös megünneplése pedig még szorosabb kötelékbe fonta a 21. századi Jászkunság – különböző megyékbe tartozó – településeit.

Dr. Szabó Tamás kiemelt figyelmet szentel a tanuló ifjúság hagyományápolásba történő mind szélesebb bevonására is, ennek érdekében május 6-át tanítás nélküli munkanapként rendelte el. Így minden évben ezen a napon a jász történelmi múlt, és a régi szokások megismerése kap hangsúlyos szerepet. Jászberény ebbéli példáját azóta már több jász és kun település is követte.

VÁN JENŐ
emeritus kiskunkapitány

Ván Jenő 1958-ban született a hajdani kun pusztából községgé fejlődött Balotaszálláson. Napjainkban is büszkeséggel tölti el, hogy a Ván családfa – amelyet az 1660-as évekig tud visszavezetni – kun eredetet igazol. 1972-ben költözött Kiskunfélegyházára, ahol állattenyésztő technikusként dolgozott, mellette háztáji gazdaságát fejlesztette. Jelenleg fő foglalkozásban a Gazda-Tej Szövetkezet elnöke, de családi gazdaságot is működtet.

A közösséghez tartozás és a közösségért tenni akarás erős, életre szóló elkötelezettségét saját – 42 éven át tartó – birkózói sport pályafutása alapozta meg.

1994-től önkormányzati képviselő, 2001– 2006 között alpolgármester volt. 2005-ben a képviselőtestület és a kiskun települések egyetértésével elnyerte a 20. század első kiskunkapitányi tisztségét. 2006-ban – ezáltal szélesebb körben is elismerve közösségi elkötelezettségét és kun identitását – másodszor is kiskunkapitánynak választották, ezúttal Fülöpszállás község nevében.

A kiskunkapitányi tisztség újabb erős ösztönzést adott számára, hogy szélesítse a közösségért végzett munkát. Emeritus kiskunkapitányként és önkormányzati képviselőként is nagy hangsúlyt fektet a hagyományőrzésre, és a helyi történelem megismertetésére. Évi rendszerességgel szervezi az augusztus 20-i ünnepségekhez kapcsolódva a városi kenyérszentelési ceremóniát. Képviselői munkája Kiskunfélegyháza tanyás körzetére terjed, ahol a lakossággal közvetlen, kiváló emberi és munkakapcsolatokat alakított ki. Körzetének lakói évente színpompás arató felvonulással, szüreti fesztivállal örvendeztetik meg a város lakosságát. Az általa szervezett gyermeknapokon a tanyasi gyermekek gyakorolhatják az íjászatot, és megismerhetik a már feledésbe merült népi játékokat. Közösségük örömére felújítottak több útmenti keresztet, emléktáblákat helyeztek el, hogy az arra érdemesek ne merüljenek feledésbe. A cél érdekében jelenteti meg a Gazdaköri Hírlevelet, melyben helytörténeti írások is helyet kapnak.

Ván Jenő különösen fontosnak tartja a környezetvédelem elveinek terjesztését és megtartatását. E területen végzett munkásságáért 2010-ben megkapta a Bács-Kiskun megye Mezőgazdaságáért és Környezetvédelméért-díjat.

Ván Jenő képviselőként és kiskunkapitányként is több civil szervezet magalakulásának volt kezdeményezője és működésük koordinátora. Közülük említjük az 1995-ben megalakult Haleszi Gazdakört. 2005-ben a hagyományőrzés jegyében, Ván Jenő kiskunkapitány elnökségével

Borbás Ferenc átadja a díjat Ván Jenő emeritus kiskunkapitánynak Fotó: Bugyi Gábor

alakult meg a Félegyházi Kiskun Huszár Bandérium, majd 2012-ben létrehozta a Selymesért Egyesületet az ott élő félegyháziak szervezettebb összefogására.

2008-ban kezdeményezte a Kunok Magyarországon című ismeretterjesztő könyv második kiadását és eljuttatását az iskolákba, a Kunság településeire, hogy minden érdeklődő hiteles ismereteket szerezhessen a két történelmi régió a Kiskun és a Nagykun Kerület múltjáról.

2005-ben Zámbori János Jászkapitánynyal, Simai János, valamint Barta László nagykunkapitányokkal határozták el a kézi aratóversenyek szervezését. 2007-ben Ván Jenő megszervezte az első Jászkun kerületi kézi aratóversenyt, ami az egyik legjelentősebb jászkun rendezvénnyé fejlődött.

Egy jászberényi főtéri kereskedőház 150 éve

Jászberény főterén *Klein Márkusznak* elegáns üzlete, rőfös és textiláru kereskedése volt, mely 1872 óta működött. Az üzletház közvetlenül az 1895-ben épült Bathó-palota szomszédságában állt, és szintén az 19. század utolsó éveiben épülhetett. Az üzletnek az Apponyi tér 30. szám alatt négy kirakata és a térre nyíló bejárata volt. Az épület nagy kapuján az udvarba lehetett jutni – akár lovas szekérrel is –, ahol raktárépületek voltak. A textilkereskedést, divatáruboltot eladásra hirdette 1907-ben a helyi újságban, mert ekkor nyugalomba vonult Klein Márkusz.

Klein Márkusz üzlete Jászberény főterén a Bathó-palota mellett

A textilboltot és az árukészletet is megvásárolta tőle Kohn Ede, egy szintén zsidó kereskedőcsalád sarja, s folytatta ott a kereskedést. Magát az épületet 1912-ben 64 ezer koronáért vásárolta meg. Kun Ede (1878-1932) – aki nevét 1917-ben magyarosította –a régi készletet kiárusította, és teljesen új áruval töltötte fel az üzletet. Az induláskor vászon, kanavász, női és férfi szövetek, angol kosztüm-szövetek nagy választékát kínálta. Saját gyártású atlasz és kasmír paplanokat is. Későbbi újsághirdetéseiből tudható, hogy ez volt a Jászság legrégibb posztó, kézmű- és kelengyeáruháza. Posztó, szőrme és más anyagok, kelmék is voltak a boltban, de készruhákat is árusítottak az 1920-as években.

A Kun Ede-féle cég jászsági viszonylatban nagy vállalkozásnak számított. Jól ment az üzlet, hiszen már 1913-ban a virilis (legtöbb adót fizetők) listáján található Kohn (Kun) Ede neve. Felesége Fischmann Berta volt, két gyermeket neveltek Kun Lászlót és Kun Ilonát.

Kun Ede 1932. szeptember 9-én, 54 éves korában halt meg. A korabeli helyi újságban, a Jász Hírlapban megemlékeztek róla. *„Jászberény kereskedő társadalmának legszimpatikusabb és legsikeresebb tagja. 25 éve teljesen ismeretlenül érkezett Jászberénybe, és átvette a Klein Márkusz (alapítva 1872.) féle üzletet. Üzleti tisztességével, korrektségével és kellemes modorával rövid idő alatt meghódította a jászberényi közönséget. Vevői egyszersmind személyes hívei is voltak."*

Kun Edéről fia a Jászság festőjével, Gecse Árpáddal 1929-ben festetett portréképet, mely a mai napig megvan, Jászberényben a Szikra Galériában látható is.

Kun Ede halála után fia vitte tovább a vállalkozást. Az üzlet főtéri oldalát, a kirakatokat 1934-ben átépíttette dr. Kun László (1906-1944), akinek jogi végzettsége volt. Bene Sándor építészmérnökkel az épület egész frontjára kiterjedő, a fal síkjából mintegy 50 cm-rel kiemelkedő, modern kirakatokat készíttetett. A rangos üzletház az Apponyi tér dísze lett az átalakítással. A széles, nagy és mély kirakatokra, az akkor használatos leengedhető és felhúzható alumínium redőnyök helyett, díszes védősodrony került. A kirakatok így betekintést adtak az üzlet belsejébe is, de a legújabb, legdivatosabb termékeket is megmutatták a kedves kuncsaftoknak. Ráadásul villanyvilágítást is alkalmaztak a felújítás során. *„Az esti villanyvilágítás pedig az Apponyi tér éjszakai fényét is emeli"* – írta a korabeli újság. Ekkor már posztó, szőrme, szabókellékek és anyagok is találhatók voltak a boltban, de készruhákat is árusítottak. Mivel több üzlete is volt a vállalkozásnak, így üzletvezetőt alkalmaztak, Korda Ernő személyében.

A vállalkozás bővült is, 1938-39-ben Fehér Kaplár József kiváló jászberényi cipészmester termékeit is árusították a fényes üzletben. A főtéri ingatlanban az üzlet, az udvarban a raktárak, műhelyek voltak, a család nem ott lakott.

A zsidótörvények a Kun család számára is nagy megpróbáltatást jelentettek. A kereskedők tevékenységét 1944 tavaszán már oly mértékben korlátozták, hogy készleteiket leltározni kellett, és a hatóságnak átadni. A sárga csillagot ruházatukon viselték, s volt ok arra, hogy internálják vagy gettóba zárják őket. A deportálás után sem Kun László, sem édesanyja nem tért vissza.

Kun Ede
Gecse Árpád festménye

A lánygyermek, Kun Ilona Heller Lászlóné egy kiváló mérnök feleségeként Pesten élt már a vészkorszakban, és ők túlélték a holokausztot. Heller László (1907-1980) mérnök volt, s feltaláló, az erőművi hűtőberendezések atyja, melyek gyártása az 1950-es évek végétől Jászberényben, a Hűtőgépgyárban történt, talán nem teljesen véletlenül. A hatályos törvények szerint az

Apponyi tér 30. alatti ingatlan és ingóság 1945-ben a túlélő Heller Lászlóné Kun Ilona (1913-1984) tulajdona lett.

A II. világháború során az épület megsérült. Az üzleti berendezések kifosztva, maga az épület kidőlt falrésszel, erősen megrongált állapotban várt jobb sorsra. A fellelt – és e dolgozat megírásához rendelkezésemre bocsátott

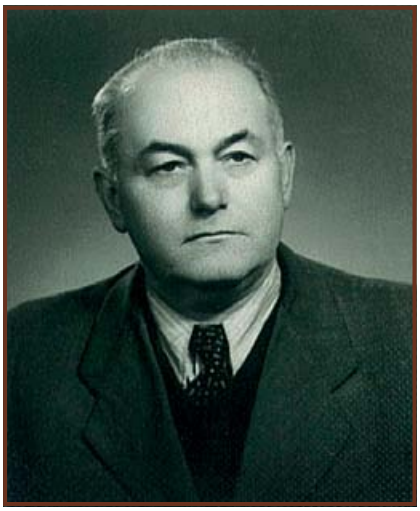

Fábián Pál

–1947. június 30-án kelt dokumentum szerint Heller Lászlóné Kun Ilona az ingatlant 30 ezer forintért, a bolt berendezését 7500 forintért eladta Fábián Pál (1899-1967)jászberényi kereskedőnek.

Fábián Pál és családja
Fotó: Zsák Jenő

Fábián Pál ismert helyi kereskedő volt, Berger Vilmosnál tanulta a szakmát. 1917 és 1922 között sorkatonaként harcolt az I. világháborúban az orosz, a román és az olasz fronton is, majd a nemzeti hadseregben teljesítette szolgálatát. 1922-ben szakaszvezetőként szerelt le. 1927-től már saját vállalkozása volt Jászberényben, két segédet és két tanoncot foglalkoztatott. Nejével Pressing Vilmával három gyermeket neveltek. A Szabadság téren, a 12. sz. házban lakott a család, s tőle nem messze 1940 és 1947 között cukor nagykereskedést tartott.

Volt, amikor 7 tonna cukrot adott át 1944 végén az orosz városparancsnokságnak, egyetlen kézzel írott papír kíséretében. Tagja és meghatározó egyénisége volt a helyi kereskedelmi egyesületnek, s kiváló kereskedőket is nevelt. Amikor 1947 végén megvásárolta a Kun Ede-féle üzletházat, a renoválás után két segéddel fűszer- és vegyeskereskedést nyitott. Segédei, tanulói mindig voltak. Csík Imre, Turjáni István, Kári Béla nevét őrzi az emlékezet. Ám nem sok öröme volt az új vállalkozásában, mert 1949 novemberében az üzletet, a raktárhelyiséget, az árukészletet, a bolti berendezéseket – nem önszántából ugyan – a Szolnok Megyei Kiskereskedelmi Vállalatnak átadta, pontosabban bérbe adta. Az 1949. november 22-i dokumentum szerint az ingatlanért havi 30, a berendezésért havi 150 forint bérleti díjat állapítottak meg.

Ekkor még Fábián Pál és segédei is maradhattak, dolgozhattak tovább, ami biztató kilátást mutatott. Aztán 1950-ben a boltot a hatóság „igénybe vette", s a Szolnok Megyei Népbolt Vállalat üzleteként működött tovább. Ekkor még arról szólt egy újabb írásos megállapodás, hogy a tulajdonos bérleti díjat fog kapni a berendezésekért és az árukészlet után. Ez azonban sosem vált valóra, Fábián Pál bíróságon kereste igazát, de hiába. Aztán 1952-ben államosították az Apponyi tér 30. szám alatti ingatlant, a tulajdonos kártalanítása nélkül. Fábián Pál így az állását, megélhetését is elveszítette. Később a fővárosban éjjeli őrként dolgozott, munkás-szálláson lakott, felesége pedig hímzéseket készített, hogy a három gyermeket felnevelhessék.

A főtéri üzlethelyiségben az 1950-es években a fűszer-csemege kereskedés tovább működött állami kézben. Ott boltvezető volt Sárosi Zoltán, majd idősebb Bartus Pál, s az eladók sorában dolgozott – a holokausztot túlélő – Berger Pál is, akinek édesapja, Berger Vilmos kereskedők generációját tanította a szakmára.

A Fűszer-csemege üzlet dolgozói

Egy idő után a boltnak két részlege volt. A fűszer részleget id. Bartus Pál vitte, a rőfös részt pedig Molnár László. Ők voltak a fősegédek. Később az üzletben a rőfös részt felszámolták, s tisztán csak fűszerboltként üzemelt. Ezt az üzletet a hatvanas évek elején önkiszolgáló bolttá szervezték át. Ez lett az új kereskedelmi rendszer első ilyen üzlete Jászberényben.

1965 után – amikor az ún. Pesti Csemege üzlete megnyílt –az egykori, Kun Ede-féle üzlethelyiséget ismét textil- és divatáru üzletévé szervezték át, és sokáig volt az Anyák boltja, vagy hivatalos neve szerint Fantázia Divatáruház. Állami, majd az 1990-es végén a privatizáció után magánkézben is a Jászság ismert üzlete volt. Sajnos a 21. század elejére a gazdasági változások véget vetettek a hagyományos kereskedelem színtereinek, így véget ért divatáru kereskedés története is.

Az üzlethelyiség mögött, az udvarban lévő épületrészben az államosítás

(folytatás a 20. oldalon)

(folytatás a 19. oldalról)
után még Fábián Pál nyitott egy kisebb vegyes kereskedést. Mellette egy fodrász is működött, de húsraktár is volt ott, majd több iroda is. A növény- és állategészségügyi szolgálat bázisa is itt kapott helyet egy időszakban, de aztán ezek is elköltöztek. A kiüresedett, leromlott állapotú ingatlan azonban változatlanul állami, illetve önkormányzati tulajdonban volt.

Bartus Pál, Berger Pál és munkatársai

Fantázia Divatáru üzlet már funkció nélkül

Az Apponyi tér 30. sz. alatti ingatlannal kapcsolatban a városvezetés eladási szándéka már régi keletű. Az ügyészség számára kerestek új helyet Jászberényben, s a tárgyalások eredményeként ők vásárolták meg az egykori kereskedőház ingatlanát azzal a tervvel, hogy az épületeket lebontják, és új, emeletes irodaházat létesítenek. Az előkészületek – tervek, engedélyek, közművek kiváltása, áthelyezése – megtörtént. 2016-ban már a bontást – az építkezést is láthatjuk.

Kiss Erika helytörténeti kutató

Források:

- *Jászkürt 1907. június 9.*
- *Jász Hírlap 1932. szeptember 10.*
- *Jász Hírlap 1939. december 16.*
- *Schseftsik István: Jász-Nagykun-Szolnok megye múltja és jelene 1935. 147. o.*
- *Molnár József és Csík Pál kereskedők, az Anyákboltja egykori dolgozói szíves közlései.*
- *Fábián Erzsébet szíves közlése és a családi iratok szerint.*
- *A bírósági iratokat, különböző dokumentumokat Fábián Pál leánya, Fábián Erzsébet bocsátotta rendelkezésre e történet feldolgozása során.*

EMLÉKEINK SUBLÓTJÁBÓL
A jászsági sajt készítése

Régen volt, mintegy hetven éve, amikor megtanultam a sajtkészítést, de sajnos ma már ritkán gyakorolom.

A jó sajtkészítéshez szükség volt jó minőségű, zsíros, friss házi tejre, régebbi savanykás tejből rossz sajt lett (zinderedett), ezért volt szükség jó minőségű poroltóra is. Ez mindig drága volt. Az úgynevezett demokráciában nehéz is volt feketén hozzájutni, az eladók valamilyen tejüzemből szerezhették be. Volt mellette úgynevezett tejoltó pasztilla, ezt gyógyszertárban vettük. Ez rosszabb hatásfokú volt. Szükségből volt az úgynevezett béloltó, mind közül ez volt a leggyengébb. Ezt 3-4 hetes borjú bendőjéből készítették. A bendőbe tejet meg sót töltöttek, ha megszáradt ledarálták. Volt idő, amikor a borjúvágásért börtön járt, de a feketén vágók azért árulták. A napi friss tejet jól átszűrték, tőgymelegre (langyosra) melegítették, összekeverték a vízben feloldott poroltóval (sohasem tejben), jó késhegynyi oltó kellett 10-15 liter tejhez. Letakarva állni hagyták, ha megaludt, fakanállal átlósan áthúzták (föltörték). Ha a savó kicsit ellepte, kisebb méretű teknőbe ritkaszövésű ruhát terítettek átlósan, ebbe rakták (sosem öntötték) az aludttejet. A teknő alján kis lyuk volt, ezen folyt ki a savó egy edénybe. Kicsit úgy hagyták, majd a ruha szemben lévő csücskét ráhajtották, a két végén levőt összefogva kicsi, dobáló mozdulatokkal tojás alakúra tekerték. Ha a ruhában már nem dőlt szét, a végére állították, és a csücsköket csiga alakban föltekerték, és a sajt közepébe nyomták, majd hol az egyik, hol a másik végére állították. Ha lazult, a csigát újra tekerték. Egyik végéről a másikra állították, így lett a sajt gömbölyű. A középrészen mindig megmaradt a csiga nyoma. Ha fogyott a savó, meglazult a ruha, ilyenkor a csigákat újra tekerték, és a sajtot is a másik végére állították. Hamar nem jött a savó, úgynevezett sajtszékbe tették (négy lábon álló, két vastag fatalp, amit facsavarral szorítottak a sajtra. Reggel a székből kivették, a ruhát letekerték, és sós vízbe tették a sajtot. (A sajt lebegett a vízen, ezt nyers tojással tesztelték) Többszöri forgatás után vették ki, és megtörölve száraz ruhára fektették. Ezután következett a szikkasztás, időnként megmosták, vagy áttörölték, újabb száraz ruhára fektették. (sajtpelenka) 3-4 nap múlva a sajt sárgulni kezdett, ekkor vált eladhatóvá. Úgy tudom egy ideig a téeszben is nyomtak juhsajtot kézzel, de már fémformákba öntötték, és valószínűleg géppel préselték.

Manapság az asszonyok már nem kínlódnak a hagyományos sajtnyomással, (főként azért, mert nem tudják) a megaludt tejet a ruhába öntés után fölakasztják csurogni, a sót is belerakják, és egy kicsit szikkasztják.

Régen a savót lassú tűzön felforraltuk (csak ha volt benne juhtej, mert tehéntejen nincsen túró), finom nyári étel volt. nagyobb mennyiségnél kiszűrték a túrót, gombócokba formálták, és eladták. A piacokon igen kedvelt volt. A régi gazdaasszonyoknak ebből volt külön pénze. Ebből vettek pl. ruhaanyagot a Picc Benőnél (Fischbein). A megmaradt, szikkadt sajtból vajjal keverve, átgyúrva, érett túrót készítettek.

Az érett túrókészítéséhez a jász asszonyok szerint hozzátartozott a sajtkukac. Egy tálnyi túróba egy félmarék érett sajtot tettek, kukaccal. (Úgymond beoltották.) Ha a túró már erősödött, a kukacok kipattogtak belőle, bár akadt olyan is, aki már akkor is evett belőle, amikor még benne voltak.

Az érett sajt igen erős volt, a parasztemberek gyógyhatást is tulajdonítottak neki. Bő szájú cserépfazékba nyomkodták, amiben barnára érett, és azt fogyasztották. Az íze vetekedett az erős paprikával.

Járomi Sándorné

Húsz éve alakult meg a Szűcs Mihály Huszárbandérium

A Boldogot Jászfényszaruval összekötő út ünnepélyes átadásán, 1995. október 20-án rendezett ünnepség alkalmával először mutatkozott be a Jászfényszarui Lovas Bandérium, melynek akkori tagjai Ézsiás Vencel, Bali Béla, Kiss P. László, Pintér Ildikó, Nagy Tibor és Rubint József voltak.

A tagok száma tovább gyarapodott, és 1996. március 17-én a Városháza Dísztermében 13 fő szabad elhatározásából kinyilvánította, hogy a szülőföld és őseik szeretetétől indítatva, a FÉBE keretében önálló csoportként létrehozza a Szűcs Mihály Huszárbandériumot,

A Szűcs Mihály Huszárbandérium jelképe

a következő célokkal: a Jászság és Jászfényszaru régi huszárbandériumi hagyományainak ápolása, felelevenítése, megőrzése magunk és utódainak gazdagodására, a jász öntudat felelevenítésének segítése, ösztönzése. A huszárbandérium névadójának, Szűcs Mihály bandériumi főhadnagy munkásságának emlékének ápolása. A város és az egyesület rendezvényeinek színesítése, tartalmasabbá tétele. Jászfényszaru város jó hírnevének öregbítése.

Az alakuló ülésen az előkészítésben, szervezésben meghatározó részt vállaló Ézsiás Vencelt választották meg a bandérium kapitányának. Jelenleg hagyományőrző huszár őrnagyként irányítja a közösséget.

A jászfényszarui huszárok évente 40-50 rendezvényen vesznek részt, több európai országban képviselték hazánkat és szűkebb pátriánkat, a Jászságot, Jászfényszarut. Jártak Ausztriában, Csehországban, Romániában, Szlovákiában, Horvátországban, Szlovéniában (ahol testvér szervezetük is van), Olaszországban, Németországban, Franciaországban, Lengyelországban, Belgiumban, Finnországban, de eljutottak San Franciscóba (USA) is.

Szakmai munkájuk elismerését jelentette, hogy a bandériumból 2001-2004 között öt fő szolgált a Magyar Köztársaság Nemzeti Lovas Díszegységében, amely a köztársasági elnök házi ezrede. 2003-tól a Gödöllői Királyi Kastély a fényszarui huszárokat házi-ezredévé fogadta, évente 5-8 alkalommal színesítik, teszik tartalmasabbá a kastélyi rendezvényeket. Huszárként szerepeltek a Hídember című magyar játékfilmben és a Sisi életét feldolgozó német történelmi filmben. 2008-ban és 2009-ben újabb szakmai elismerést jelentett számukra, hogy a Nemzeti Vágta országos rendezvényen a versenyzők és győztesek díszfelvonulását vezették.

2006. augusztus 19-én megalakulásuk 10 éves jubileuma kapcsán a városi ünnepség keretében Jászfényszaru Város Önkormányzata Jászfényszaruért Emlékérem kitüntetésben részesítette a közösséget. A Fényszaruiak Baráti Egyesülete pedig a Szűcs Mihály Huszárbandériumnak csapatzászlót ajándékozott. A zászlóanyai feladatokat a felszentelés alkalmából Wittner Mária országgyűlési képviselő látta el. 2012-től évente augusztus hó 18-i napján a fényszarui és a szlovén huszárok a császár születésnapjának tiszteletére Bad Ischl-ben megrendezett katonai parádén vesznek részt.

A bandérium 1996 óta tagja az országos Huszár Szövetségnek, ahol Ézsiás Vencel alelnöki, illetve elnöki tanácsadói posztot tölt be. Munkája elismeréseként honvédelmi miniszteri kitüntetést, a belügyminisztertől pedig Arany Gyűrűt kapott.

A Szűcs Mihály Huszárbandérium egyik tagját, Ézsiás Istvánt választották meg a jászfényszarui Jász Világtalálkozón 1998-ban a jászok első hagyományőrző jászkapitányának, de ő töltötte be először a jászkun főkapitányi tisztséget is. Emeritus jászkapitány, illetve főkapitányként ma is meghatározó személye a Jászkun Kapitányok Tanácsának. A huszárbandérium szakmai munkájának szervezésében is jelentős érdemeket szerzett.

Koronázási hétvége a gödöllői Királyi Kastélyban, fényszarui huszárok Sisi királyné és udvarhölgyei társaságában, 2010-ben ***Fotó: I. P.***

Az elmúlt húsz évben közel 10 főtől kellet örökre búcsút venniük, mely jelentős veszteséget jelentett a közösségnek is. A Szűcs Mihály Huszárbandériumhoz csatlakozott a helyi jászaszszonyok közössége.

Az utóbbi években munkájuk középpontjában a fiatalok hazafias nevelése, a huszárság történetének hiteles megismertetése áll. Az országon belül és határainkon túl óvodákban, iskolákban, ünnepek kapcsán, országos programokon foglalkoznak a jövő nemzedékével.

Tóth Tibor,
a FÉBE elnöke

Összefogtak a fülöpszállási kiskunok a 188 éves műemlék orgonájukért

Fülöpszállás 1797. november 1-jén felszentelt (új) kőtemplomába még nem készíttettek orgonát. 1824-ben került egyházközségünk élére ifj. Báthory Gábor. 1829-ben egyházkerületi aljegyző, majd 1830-ban országgyűlési pap lett. 1835-ig szolgált településünkön, innen Kecskemétre ment, ahol az egyházmegye főjegyzőjévé választották. 1847-ben egyházkerületi főjegyző, majd 1854-59. püspök helyettes volt. Az ő itteni szolgálata idején, 1827-ben kezdték a két manuálos, rück pozitív, 20 változatú orgona építését. A kétbillentyűzetű, húszregiszteres orgona játszóasztala a sípsor előtt helyezkedik el. Az orgona készítője Tormási Martz Henrik. A költségeket a vállalkozó 2500 forintban határozta meg, melyre az egyház tulajdonában lévő Daruhát jövedelme szolgált.

A fülöpszállási templom belseje az orgonával

1828. október 19-én ifj. Báthory Gábor mondotta el az orgonaszentelő prédikációt, melyet Tóth István, a gyülekezet első orgonás kántora örökített meg 1828-1832 között készült hangjegyes kézirata (kántorkönyve) 215-227. lapján. Ez az első ismert református prédikáció, mely orgonaszenteléskor elhangzott.

Tóth Istvánnak az Erdélyi Múzeum anyagában megmaradt kézirata azért is nevezetes, mert ez az első kéziratosan lejegyzett, és meg is maradt református korál könyv. A többször említett Egressy Béni-féle kéziratos korál könyvnél két évtizeddel korábbi. E kéziratból azt is megismerjük, milyen volt egy akkori magyar református kántor stílusa és képzettsége azokon a helyeken, ahol a 18. század második felétől elterjedő orgonát istentiszteleteken már használták.

Ifj. Báthory Gábor prédikációjában elhangzott: „*… hogy teszi az Orgona az éneklést hasznosabbá. A mi közönségessen a' Músikát illeti, ennek nem tsak az , hogy mint az éneklésnek a' szívbe béható nagy ereje van, hanem az éneklés felett határtalan hatalma és birodalma van az emberi érzésekenn. … Továbbá a tapasztalásból tudjuk, hogy a' Músika az embert fel buzdítja, örömöt és gyönyörűséget szerez…. Mutatja a tapasztalás, hogy a' melly Ekklésiákbann Orgonák vagynak, ott az éneklés sokkal gyönyörködtetőbb és szívre hatóbb.*"

A tiszteletes az orgona szükségességéről és jelentőségéről még a következőket mondta. A Szent Próféta és a bölcs Dávid Király az Izraelitákat így intette: „*Ditsérjétek az Urat Orgonákkal*" majd így folytatta: „*Istennek ezen Orgonákkal való ditsérete és tisztelete mi közöttünk ma éppen el kezdődött. Ma, mert ez a mai nap volt és lesz az a mi reánk nézve emlékezetes Nap, mellyen ez a mi közibünk bé hozatott Orgona mint közönséges Isteni tiszteletenn elősször meg szólalt, csak nem mindnyájunknak ki mondhatatlan gyönyörűségére és örömére. … Ez nem a templom ékességére, nem a fülek kedveltetésére, nem a szemek gyönyörűségére, hanem abból a Szent tzélból hozatott bé, hogy mivel az éneklés az Isteni tiszteletnek egy fő része … tegye ez az Orgona a mi éneklésünket buzgóbbá, szebbé és kedvesebbé. Hogy hát ez a' kívánatos és szent tzél elérődjön, Keresztyének figyelmezzünk erre az Orgonára, mint a' mi éneklésünk Vezetőjére, Útmutatójára, és Vezérére, hogy így napról napra tökélletesedvénn éneklésünk, nagyobb kedvet találhasson ama Mennyei Felség előtt mind addig, míg Szent Dávid szavai szerént újj ének nem adatik a' mi szánkba. Ámen.*" Az akkor felszentelt orgona ma is a helyén áll, régi református orgonáink egyik legértékesebbje.

Tíz év múlva, 1837-ben, majd 1851-ben Martz György kistormási orgonaépítő-mester végezte rajta az első javításokat. 1879 november 15-én a következő feliratot vésték az orgonaszekrénybe: „*Az orgonát … tsinyálták … és Csősz János az … orgona építők mellett volt, mikor az orgonát lepucolták.*"

1904. október 23-án R. A. orgonakészítő javította, 1922-ben pedig ismeretlen orgonaépítő. 1944. március 10-én Szakáts Sándor és Pintér László végzett rajta javításokat.

A II. világháború alatt jelentős sérüléseket szenvedett, ezért 1948-ban tárgyalásra hívták Novoth Lajos váci orgonaépítő mestert, a szükséges javítások felmérésére. Ő elmondta, hogy az orgona részleges javításának nem lenne értelme, csak a teljes helyreállításnak. Ez a régi szekrény meghagyásával 100 ezer, új szekrény építésével pedig 120 ezer forintba kerülne.

A gyülekezet anyagi erejét jelentősen meghaladó költség miatt nem tudták a javítást elvégeztetni. 1972 decemberében Kovács György kalocsai orgonaépítő mester 30 ezer forintért végzett javításokat az orgonán. Ennek eredményeként a már 27 éve néma műemlék orgonánk újra megszólalhatott. 1979-ben újabb 30 ezer forint költséggel sípsorok újultak meg. Három év múlva, 1982-ben újra öt változat kapott sípokat, ezzel az orgona sípsorai – kivéve a homlokzati 27 darab nagy ón sípot – mind elkészültek. Ezt a 27 ónsípot a svájciak 1984-ben, a szállítási költséget is vállalva, s a mintegy 100 ezer forint vámot elengedve 6340 DM értékben megküldték. A sípokat Kovács György kalocsai orgonaépítő mester augusztus utolsó hetében beszerelte. Az egész orgonát kitisztították, xylamonnal lefestették az orgonatestet és a fasípokat, hogy a szú kártevésétől megóvják. Azóta néhány lelkész végeztetett rajta kisebb javításokat. Hogy az istentiszteleteken használni lehessen, szükség lett

hangolására és néhány kisebb, de fontos javításra. Ennek magas költsége azonban az egyházközség erejét meghaladta. Gyűjtést indított hát az egyházi vezetés, ám a kihelyezett perselyekbe „vékonyan csordogált" az adomány. Noha az önkormányzat is szavazott meg támogatást, ez még mindig kevésnek bizonyult ahhoz, hogy a munka elkezdődhessen. Ezért határoztuk el – megbeszélve Magyar Csanád lelkipásztorral –, hogy fülöpszállási birkapörkölt vacsorával egybekötött jótékonysági műsoros estet szervezünk. A jó cél érdekében összefogott a község lakossága. Mindenki fontosnak tartotta értékes, ősi orgonájának megőrzését, megmentését. Ezért hajlandó volt anyagi áldozatot is hozni.

Felkerestünk néhány birkatartással foglalkozó gazdát, akik első szóra hajlandóak voltak egy-egy birkát felajánlani, és ily módon hozzájárulni a rendezvény sikeréhez. A főzéshez szükséges többi hozzávalót – fűszerpaprikát, hagymát, krumplit, kenyeret, savanyúságot – szintén a hívek adományozták. Remélve, hogy még több résztvevőt szerzünk, tombolasorsolást is terveztünk.

A tombolatárgyak egy részét a helyi vállalkozók, másik felét a vacsoravendégek adták. Finom süteményeikről híres asszonyok és fiatal cukrász-vállalkozók is sütöttek egy-egy tortát tombolanyeremények.

A település Faluházában 210 főre terítettünk meg. A vacsora előtti másfél órás kultúrműsorban a Herpai Vilmos Általános Iskola 8. osztályos tanulói palotást táncoltak, a 6. osztályosok pedig vidám farsangi jelenetükkel nagy sikert arattak. A Kék nefelejcs daloskör tagjai „Mulat a társaság" címmel csárdajelenetet adtak elő, ahol ki-ki kedvenc nótáját énekelte Patai Benő cigányzenekarának kíséretével. A zenekar nagy tetszést aratott a Monti-csárdás és a Cirkusz-polka bravúros előadásával. Ekkor már tetőfokára jutott a hangulat, amit betetőzött a Sárfehér Néptáncegyüttes csodálatos műsora.

A műsor végére feltálalták a rendkívül finomra sikerült birkapörköltet. Vacsora előtt Magyar Csanád lelkész úr mondott asztali áldást. A finom vacsora után megtartottuk a tombolasorsolást. Az est bevétele – a már korábban összegyűlt adományokkal együtt – fedezi az orgona hangolásával, apróbb javításokkal járó költségeket.

Ahhoz, hogy régi fényében tündököljön, még újabb javítások szükségesek. Ám tiszta, zengő hangja már így is betölti az ősi – jövőre 220 éves – templomot, méltó kíséretet adva a hívek áhítatos énekléséhez.

Varga István, Varga Istvánné
helytörténeti kutatók

Tájházak napján

Örvendetes, hogy egy Noszvajról induló kezdeményezés az idei Szent György napját a tájházak napjává nyilvánította, s így országos figyelem kísérhette a tájházakat, a múltnak e becses őrzőit. A tájházak, az ott látható gyűjtemények nagyban segítenek abban, hogy megismertetik a régi életet, hiszen az a kultúra, ami létezett és virágzott a falvakban mára már erősen veszendőben van. Értékőrzés, értékmentés és hagyománytisztelet vezette a Jászalsószentgyörgyi Helytörténeti és Hagyományőrző Egyesület tagságát, mikor két éve tájházat létesítettünk. Örömmel kapcsolódtunk a nemes kezdeményezéshez. Április 23-án házi pogácsával vártuk tájházunkban az északi megyékből érkező látogatókat. A tájház bemutatása és a község történetének ismertetése után a helyi Rozmaring Asszonykórus jászsági népdalokkal szórakoztatta vendégeinket, akik elismeréssel szóltak a gyűjteményről és a kedves fogadtatásukról. Másnap, április 24-én a hagyományos viseletek napját rendeztük meg Talált József jászkapitányunk javaslatára. Közülünk többen is népviseletbe, illetve hagyományosnak tekinthető öltözetbe bújtak. Csatlakoztak hozzánk a nemrégiben alakult Szentgyörgyi Íjászok tagságából is jellegzetes, korhű öltözékükben. A tájházból indulva felkerestük a Vízimalmot, a Lovas centrumot, majd a templomba vonultunk, ahol a Szent György napján szokásos búzaszenteléssel egybekötött szentmisén vettünk részt.

Lukácsi László
helytörténeti kutató

A Rozmaring Asszonykórus a tájház előtt ***Fotó: Marton Rita***

Hagyományőrzők a jászalsószentgyörgyi tájház előtt ***Fotó: Marton Rita***

Az alsószentgyörgyi tájház belseje ***Fotó: Bugyi Gábor***

Bathó Edit köszöntése

Kis időeltolódással, 2016. április 29-én, a Tánc Világnapján nagyszabású ünnepségen köszöntötték Hortiné dr. Bathó Editet 60. születésnapja alkalmából Jászberényben.

Talán nem véletlenül ezen a napon, hiszen Edit életében az egyik meghatározó, hanem a legmeghatározóbb momentum volt a tánc. Ez volt sok mindennek a kezdete és a folytatása is, ami a mai napig tart. A Jászság Népi Együttes táncosa volt, a Galagonya és a Barkóca Együttes alapítója. Elvégezte a néprajz szakot, kutatta a jász és egyéb népviseletet, létrehozta a Jászsági Hagyományőrző Egyletet, és persze élete párját is a néptánc mozgalomból választotta ki.

Dr. Horváth László, a Damjanich János Múzeum igazgatója, a születésnapi kötet kiadója

Elsőként a szakma nevében dr. Horváth László, a szolnoki Damjanich János Múzeum igazgatója tolmácsolta dr.Selmeczi Kovács Attila köszöntőjét, aki betegsége miatt nem tudott jelen lenni. Majd sokoldalú munkásságának érdekes pillanatait vetített képek is felvillantották.

Bathó Edit tiszteletére ünnepi kötetet adott ki *Vízöntő* címmel a szolnoki Damjanich János múzeum. (A könyv címe az ünnepelt csillagjegyére utal.) A jász hímzésmintával díszített borító 468 oldalt rejt, amelyeken a pályatársak munkái mellett köszöntő írások is olvashatók. A szép kivitelű kiadványt szerkesztője, Bánkiné dr. Molnár Erzsébet, a Kiskun Múzeum ny. igazgatója, Jászságért Díjas történész-levéltáros mutatta be az ünnepségen.

A köszöntések sorában ezután igazán különleges meglepetés következett: A Jász Múzeum munkatársai a császári pár – Ferenc József és Erzsébet királyné – 1857. május 23-án Jászberényben tett látogatására készült festmény hiteles másolatával ajándékozták meg az

Bánkiné dr. Molnár Erzsébet, a születésnapi kötet szerkesztője Fotó: Bugyi Gábor

ünnepeltet. A *Néptáncz Jászberényben* című festményen az akkori főtéren táncoló párok, játszadozó gyerekek és nézelődő emberek láthatók, korabeli viseletekben. Háttérül a templom és a kerületi székház szolgál. Az ajándék azért is különleges, mert nem volt egyszerű titokban kapcsolatba lépni a Bécsi Múzeum munkatársaival a digitális másolat megszerzése végett.

Köszöntőjében dr. Szabó Tamás, Jászberény város polgármestere, aki az ünnepeltet a *jászok nagyasszonyaként* méltatta, az alkalmat a jászsági hagyományőrzés nagy napjának nevezte, amely mintegy *„összegzése az idevonatkozó szakmai és egyéb kulturális tevékenységnek, amit Edit létének, munkásságának köszönhetünk”* – fogalmazott.

Pócs János, a Jászság országgyűlési képviselője egy emlékképet adott át a Parlamentről, és felidézte a tavalyelőtti május 6-át, amikor az Országgyűlés a Jászkun Redemptio napját emléknappá nyilvánította. Szerinte is nagy sikert arattak akkor a színpompás jászsági viseletbe öltözött jász asszonyok.

A jászkapitányok tiszteletük és nagyrabecsülésük jeléül közös ajándékkal kedveskedtek: jász hímzésmintával díszített ékszerekkel lepték meg az ünnepeltet, majd a nagykun- és kiskunkapitányok is átadták a szeretet és a tisztelet ajándékait.

Nem akármilyen ajándékkal érkezett Fodor István Ferenc sem, aki 55 hajdani jászsági tanyasi iskoláról készült összeállításának kéziratát adta át Bathó Editnek.

A jász mintás születésnapi torta. Készítette Bódiné Bagi Éva cukrász mester, Jászapáti Fotó: Bugyi Gábor

A köszöntés megható és szép pillanata volt a Barkóca Együttes színpadi ajándéka: az együttes nemcsak fergeteges tánccal köszöntötte az ünnepeltet, de több tagja, sőt a Jászság Népi Együttes jelenlegi vezetője, Szűcs Gábor táncba is vitte Editet.

Az alkalomhoz illő szép, emeletes születésnapi torta díszítése pedig mi más lehetett volna, mint zöld színű jász hímzésminta.

Bognár Mária újságíró

A karcagi pálinka

Napjainkban is csak úgy, mint régen a gondos gazda gyümölcs fajtánként cefrézik, kezdi a korábbiakkal eper, cseresznye, korai alma, szilva, késői alma, körte. A szilvára Karcagon különösen vigyáztak, mindig az volt a pálinkák legnemesebbike, a karcagi szilvapálinka. Persze volt, aki nem válogatta szét, hanem vegyes pálinkát főzött, ami gyümölcstelen esztendőkben fordult elő leginkább. Napjainkban elterjedt a különleges gyümölcsökből főzött pálinka, mint szamóca, som, málna, sőt céklából is főznek. Sok helyen készül birsalmából is. Karcagon a pálinkafőzés napjainkra újra meghatározó eleme lett az őszi munkák bevégzésének, újra egyfajta „ünnep", jeles nap lett.

A városban a pálinka régtől fogva kedvelt italféleség volt. A 19. század utolsó harmadától, a filoxéra által kipusztult szőlő helyébe fákat ültettek. Ezek a gyümölcsfák, adták a pálinkafőzés alapanyagát, a gyümölcscefrét, így egy eredményes és jelentősnek mondható pálinkatermelés bontakozott ki.

Ebben az időszakban a város melletti kertekben három fajta szilvát termesztettek leginkább. A veres szilvát, amely ekkor még egy nemesítetlen apró szemű gyümölcs volt és „kun veres" néven emlegették. A másik, egy nagy szemű, kemény húsú „lú szemű szilva"-ként emlegetett, míg a harmadik a mai napig is ismert és kedvelt besztercei, vagy, ahogy itt emlegetik, „bercencei" szilva volt.

Bár Karcag városa soha sem vetekedhetett olyan nagy múltú, és hagyományosan gyümölcstermesztő körzetekkel, mint a Kiskunság, vagy Szatmár, ahol nagy mennyiségben állították elő a pálinkát, de a huszadik század előestéjén, és a későbbi idők folyamán, ha kényszerűségből is – a kipusztult szőlők miatt –, de létrejött egy gyümölcs pálinka-kultúra. A szőlőskertek helyét átvette egy, zöldség- és gyümölcstermesztés, amely megteremtette a lehetőségét annak, hogy a karcagi szilvapálinka szinte minden háztartásban otthon legyen. Ez köszönhető annak is, hogy a hagyományos, kálvinista munkakultúra megkövetelte az önellátást, és az ehhez kapcsolódó erkölcsi magatartást. Legnagyobb mértékben szilvafákat ültettek a kertekbe, ez adta az alapját a karcagi pálinkának.

Elsősorban veres és „bercencei" szilvát cefréztek és főztek ki pálinkának. Az ezekből a gyümölcsökből készült italt nevezzük karcagi szilvapálinkának. Különösen az I. Világháború után lendült fel ez a gazdálkodásmód, és teljesedett ki Karcagon a pálinkafőzés. A napjainkra mintegy 120 éves múltra visszatekintő, egyedinek mondható gyümölcsfajtákból előállított szeszesital és az ehhez kapcsolható pálinkakultúra, máig fennmaradt.

A 18. században és a 19. század első felében – mivel alig volt a gyümölcs – inkább borseprőből, törkölyből, ritkán gabonából pároltak alkoholt. Az „égett bor", a borseprőből készített pálinkát jelentette. Amikor a lakosság a gabonaféléket használta fel szeszfőzésre, azt a vezetés azonnal eltiltotta, ezzel akadályozva meg a kenyérgabona elpocsékolását. A gabona ilyen célú felhasználását azonban sohasem tudták felszámolni, mert a későbbiekben is rendszeresen előfordult. A pálinkát a gazdák maguk főzték ki, a sütőházban külön katlan szolgált erre a célra. A helyben főzött pálinka mindig kevés volt, ezért a tanács évenként zsidó kereskedők útján szerezte be a szükséges mennyiséget. A kocsmák mellett az asszonyok is foglalkoztak pálinkaméréssel, „pálinka hordozással". Mivel ez a városi regálék közé tartozott, a tanács adta ki vállalkozóknak. Többen idegen helyről, elsősorban a környékről, Tiszafüredről, Tiszaigarról hoztak be és mértek el kisebb-nagyobb mennyiséget. Ezeket a tilos pálinkamérőket az áru elkobzásával és pénzbüntetéssel is sújtották, mint ahogy azokat is, akik a pálinkát búzáért mérték.

A 18. század elején, az eladatás után, minden nemű dolgot, ami bevételi forrást, adót jelenthetett összeírtak az új földesurak, így tudhatjuk meg azt is, hogy a Jászkunságban hol főztek pálinkát. Az 1710-es jászkun kerületi összeírásban a Nagykunság még nem szerepel, hiszen a gazdák még nem tértek vissza a rakamazi kitelepülésből. Ekkor a Jászságban tíz a Kiskunságban két pálinkafőző üstöt írtak össze. Az 1713-as összeírás során a Nagykunságban nem volt pálinkafőző. 1721-ben és 1725-ben még mindig nincs pálinkafőző berendezés. Ez minden valószínűség szerint azt igazolja, hogy Karcagon sem főztek ebben az időszakban pálinkát. Ez bizonyos, hiszen az első szőlőket csak 1720-ban telepítették. Persze ez jelentheti azt is, hogy a lakosok eltitkolták a főzőberendezést, hiszen ez adóalap volt és ugye az adófizetés akkoriban sem volt a legnépszerűbb.

A pálinkafőzést és annak mennyiségét a későbbi korokban sem lehet egyértelműen kimutatni, hiszen még a 19 században sem találunk pontos adatokat. Az 1874. évi kamarai összeírásban a mesteremberek számát vizsgálva meglepő a pálinkafőző iparosok alacsony száma a Hármas Kerületben, továbbá az is, hogy csak a Kiskunságban mutatták ki őket. Valószínűleg azért, mert az összeírás csak azokra terjedt ki, akik önálló iparosként űzték ezt a mesterséget, és nem vette figyelembe azokat, akik a szeszfőzést kiegészítő jövedelemforrásnak, tevékenységnek tekintették. A kimutatások szerint a Hármas Kerületben csak Kiskunmajsán volt 23 pálinkafőző.

Mivel a Jászkunságban egységesen minden településen a pálinka és borházak, a mészárszékek, boltok bérbeadása, és minden egyéb benefícium a helyi tanács hatáskörébe került, ezért ezekből a számadáskönyvekből képet kaphatunk a helyi pálinkafogyasztás létéről is. Ezek a bevételek elsősorban közösségi célokat szolgáltak. 1749-ben Pálfi nádor kérésére, egységes szempontok alapján a jászkun településeket felmérték ahol haszonvételeiket vették számba. Karcagon ezt írták az italmérő helyekről: *„Az Palinka és bor belső csapszékeket ugy az várasi bort is öszve foglalván adtak arendában karczagi Uraimnak in florenis1912 x 30."* A továbbiakban Karcagon ez a jövedelem így alakult: 1750-ben 2140, 1768-1770 között 647, 1778-1779-ben 5185 rénes forintot tett ki. Ezekből az adatokból azonban nem következtethetünk a helyi pálinkafogyasztás mértékére, hiszen egyrészt nem tesz különbséget a pálinka és bor bevételek között, illetve azt sem tudhatjuk, hogy mekkora volt az otthon kifőzött italmennyisége.

A pálinkát gyógyászati célra is használták. Általánosan elterjedt nézet szerint szíverősítő hatása van, de egyéb betegségre, vagy azok megelőzésre is használták.

(folytatás a 26. oldalon)

(folytatás a 25. oldalról)

A régi vízi világban a karcagi határ nagy részét elborító mocsárvilág temérdek szúnyogot nevelt, s ezek a mocsárláz terjesztői voltak.

A háromnapos hideglelés általános betegség volt a városban, amelynek népi gyógyszere a törött gyíkpor és a paprikás pálinka. Érdekessége a dolognak, hogy az erősen hevítő pálinkát és paprikát gondolták a hideglelés elleni gyógyszernek. A paprikás pálinka úgy látszik nagyon elterjedt volt ekkoriban, mára azonban teljesen kikopott az italok sorából. Máshol is találkozhatunk a paprikás pálinka fogyasztásával: „A darázscsípést pálinkával kenik, daganatra, szemfájásra jó a vereshagyma, ami gyomorrontásnál és gyomorfájásnál is nélkülözhetetlen. Hideglelés ellen paprikás pálinka a legjobb s itták, még mielőtt Szentgyörgyi professzor úr felfedezte volna a paprika C vitamin tartalmát."

A pálinkafogyasztási alkalmak a Nagykunságban is hasonlóan alakultak, mint szerte az országban. Legjellemzőbb alkalmai a társas összejövetelek voltak, a családi események, névesték, keresztelő, házasságkötés, halotti tor, illetve a társas munkák.

A lakodalomban a vőfély már a kezdet kezdetén elverselte az örömapa kívánságát:

„Az én jó gazdámnak az az óhajtása,
Hogy a vendégeket jókedvűnek lássa.
Jelenti általam, készül a vacsora,
Csapra is van véve pálinkája, bora."

A 18. század közepén *„… a lakodalom már kora reggel vette kezdetét, mert a szokás az volt, hogy az esküvő a reggeli nyolc órás isteni tisztelet után történt meg, vagyis kilenc órakor. A lakodalmas házhoz már korán gyülekeztek a vendégek és fogyasztották a meleg mézes bort vagy a pálinkát. Ki mit szeretett."*

A 19. század végéről is ezt írják: *„Városunk lakosainak fő tápláléka az országos hírű kunsági kenyér, melyhez a különféle hus és főzelék neműek járulnak. Leginkább a disznó, marha és juh-hus kedveltek, amaz a nép élelmének egyik elmaradhatatlan czikkét a szalonnát, emez legkedvesebb eledelét a hires gulyás-hust szolgáltatván. Itala a bor és a pálinka, sőt újabb időben a sörfogyasztás is emelkedik."*

Festett falitékák pálinkás butellákkal a karcagi Györffy István Nagykun Múzeum gyűjteményében ***Fotó: Bugyi Gábor***

A házaknál mindig volt valamennyi pálinka. A régimódi házakból nem hiányoztak sohasem a tékák, melyek be voltak falazva legtöbbször a díszágy mellett. Ebben többnyire üvegek voltak különféle orvossággal és itt állt a pálinkás üveg, az „eggyes" is.

Nevezetes alkalom a disznótor volt. A hidegben jobban fogyott a pálinka, ami sokszor már a korai órákban kellőképpen átjárta az embereket. Egy ilyen eset kapcsán keletkezett Karcagon az *„Egyet se visított, mint a Királyék disznója."* szólás. A történet a következő: *„Királyék nagy disznótort csaptak. Pálinkával, forralt ürmös borral kezdték. Úgyannyira, hogy nótára gyújtott a kora hajnalban az alkalomra meghívott férfinépség. Amíg a nóta tartott, a jókedvű gazda kilopakodott és az ól falára sárral jókora hízót pingált. Mikor aztán a többiek is kijöttek, a bellér neki ugrott a festett hízónak és beleszúrta a kést. Dicsekedve kiáltott: »Ezt csinálják utánam! Egyet se visított!«*

A pálinkának a népművészetre is volt hatása. Itt említhetjük meg a pálinkás butellákat, butykosokat, amelyek a szeszesital elterjedésével váltak közkedveltté. Ezek a népi cserépedények különleges, egyedi alakjukról könnyen felismerhetőek. A formához kialakult egy sajátos népi líra, a butella, vagy butéliavers is. Ezeket a többnyire alkalmi rigmusokat a fazekasok a pálinkásedény oldalára rótták fel, olykor a megrendelő kívánságára, az ő a nevét is beleszőve. A Györffy István Nagykun Múzeum elpusztult anyagából azonban maradt fenn néhány rigmus:

„Nintsen oly fellitermék ebbe nem fér.
Épp azért veszem meg érte
bármennyit kérj.
Tudom nem kérsz érte többet
harmincz pénznél.
Nem is igen van több
ily szegény embernél.
De mivel szeretem a pálinkát nagyon.
Adja ide kérem különben itt hagyom.

Isten éltessen barátom,
ihatnál most, amint látom.
Igyunk pajtás egy keveset
had oszojon a kereset.

Ennek a gazdáját úgy hívják hogy
Szarka Péter János.
Vezeték nevét meg Te találd ki mármost.
Akkor megkínállak, hogyha kitalálod."

A karcagi gyümölcsből készült pálinkafőzés kezdeteit tehát a 19. század végére keltezhetjük, amikor a Karcagot körülölelő kertekből kipusztult a szőlő a filoxéria miatt. A gazdák a megüresedett földeken kezdték el a zöldség- és gyümölcstermesztést. Legnagyobb mértékben szilvafákat ültettek, amely alapját adta a karcagi pálinkának. Különösen az I. Világháború után lendült fel ez a fajta gazdálkodásmód és teljesedett ki Karcagon a pálinkafőzés. A veres és „bercencei" szilvák adták, adják az alapját a Karcagi pálinkának. A pálinkakészítés minden koron, így napjainkban is fontos területe az egyéni gazdálkodásnak, a háztartásnak, a mindennapi élet elmaradhatatlan kelléke. A jó pálinka megbecsülést, elismerést szerzett gazdája számára.

Örsi Zsolt néprajzkutató

Városi Értéktár Jászfényszarun

Jászfényszaru Város Önkormányzata 2015 ősszén döntött a Városi Értéktár létrehozásáról. Az Szentcsalád tér 12. szám alatti úgynevezett „Farkas ház" belső felújítása megtörtént, március hónap közepén átadásra is került. Az értéktár fele részben a Fényszaruiak Baráti Egyesülete nyertes pályázata, valamint saját pénzeszközből megvásárolt bútorzatával, technikai eszközeivel került berendezésre, melyek korábban a Civilház berendezését szolgálták. A hivataltól tároló szekrényeket kaptunk, melyre nagy szükség volt.

A három utcára néző helységből a legkisebb irodai célokat szolgál. Az iroda melletti szoba közösségi térként funkcionál, és maximum 20-22 fő befogadására képes. Itt kisebb összejöveteleket, előadást, az értéktárban lévő településsel kapcsolatos korábbi filmek vetítését, fotó és iratanyag kiállítást lehet tartani. A harmadik helyiség az értékek tárolására szolgál. Itt helyeztük el méltóképen, és most már feldolgozható hozzáféréssel Kiss József tanár úr – a család által a Fényszaruiak Baráti Egyesületének átadott – irat és szakkönyv hagyatékát. A Kiss tanár úr anyagában volt a Petőfi Sándor Művelődési Házban hajdan működött fotó szakkör által készített kisebb nagyobb fekete fehér képanyag a településről illetve egy-egy eseményt megörökítve az utókor számára. Itt találhatók a felszámolt gazdasági egységek levéltárba nem került, de helytörténeti szempontból jelentős iratai, valamint az elmúlt 25 évben magán személyektől a FÉBÉ-nek és az önkormányzatnak adott kisebb tárgyak, oklevelek, iratok, melyek a Kiss József Helytörténeti Gyűjteményben jellegüknél, állapotuknál fogva nem helyezhetők el.

A régi iratok egy részét, a régi fotókat szeretnénk digitalizálni, megmenteni az utókor számára ugyan akkor a honlapokon közkincsé tenni.

Ugyancsak itt elhelyeztük el a településsel kapcsolatos új kiadványokat, amelyek meg is megvásárolhatók. Szintén itt tároljuk a FÉBE, és az általa létrehozott Jászfényszaruért Alapítvány nem selejtezhető dokumentumait. Így 26 db nagyméretű fotó tablót, és több mint 12 ezer – a civil közösség működésével kapcsolatos – fényképet, melyek 72 fotó albumot töltenek meg.

Az értéktárat önkéntes munkában a Fényszaruiak Baráti Egyesülete, illetve annak képviselője Tóth Tibor és néhány segítője működteti, felügyeli. Várjuk további önkéntesek jelentkezését, az irat anyag átnézéséhez, rendezéséhez, digitalizálásához.

Kérjük városunk a lakosságát, hogy többségében 1945 előtti nagyszülőktől megmaradt régi iratokat, bizonyítványokat hozzák be az értéktárba, mert ezeken lévő időpontok és személyek neve, néha tartalma kutatásaink szempontjából fontosak.

Értékeink folyamatos gyűjtése, a meglévők biztonságos tárolása azért is szükséges, mert később önálló múzeumi jellegű kiállításokat az utánunk jövő nemzedék úgy tud majd létrehozni, ha lesz mihez nyúlnia. „Aki a múltat nem becsüli, az a jövőt nem érdemli" szól a közmondás.

A Városi Értéktár a Szentcsalád tér 12 szám alatt kedd és csütörtöki napokon 13 és 18 óra között nyitva tart, illetve előzetes egyeztetés alapján (06-57-660-800 telefonon vagy +36/30/337-3336 mobil számon jelezve) más időpontban, csoportos látogatás vagy a közösségi tér igénybevétele esetén (legalább 5 fő) fogadjuk a látogatókat, kutatókat.

Májustól új sorozatot indítunk a helyi lapban ***A HÓNAP ÉRTÉKTÁRI ÉRDEKESSÉGE*** címmel, melynek keretében a hónap Fényszaru múltjával összefüggő érdekességét mutatjuk be képben vagy szövegben, vagy mind kettőben. Ezt a következő hónapban a Városi Értéktárban közelebbről is megnézhetik az érdeklődő olvasók.

Elsőként közzéteszünk egy érdekességet, eddig úgy tudtuk, hogy a helyi lap elődje a 1975-ben megjelent Béke Mg. Tsz. Szövetkezeti Híradó volt. Kiss tanár úr anyagában találtunk egy 52 évvel ezelőtt készült ma úgy neveznénk „üzemi újság" első számát 1964-ből, melynek felelős kiadója Szabó Zoltán tsz elnök, felelős szerkesztője Kiss Sándor üzemgazdász, aki könyvtárosunk Nagy Ildikó nagypapája volt. A hat oldalas kiadvány sok érdekességet tartalmaz, amely május hónapban nyitva tartás alatt az értéktárban elolvasható. Tematikus jelleggel negyedévente kamara kiállítást állítunk össze az őrzött érékeinkből.

Tóth Tibor, a FÉBE elnöke

Verselő jászok

OLYMPIA KÖNNYEI
(A mámor titka)
Gerevich Aladár, Csík Tibor
és Sárközi István olimpiai
bajnokainkra való emlékezésül.

Amikor az elszánt küzdelmeknek vége
És a zászlós emelvényre lépsz fel;
Megrázod magad, kiegyenesedsz, felnézel,
S az „Isten áldd meg a magyart"
Muzsikája szorítva átölel;

Amikor az aréna Szodoma káoszában,
Lelked a csenddel üdvözül
És szíved edénye
Csordultig van legbelül,
Mint zápor zúdulnak rád az emlékek,

Amikor a küzdőtérre léptél,
Úgy érezted gyenge vagy a győzelemre,
De akkor is már te voltál a győztes.
A gyengeségben volt erősséged,
De most a fakadó könnyek,
Minden ellenfélnél erősebbek;

E könnycseppek a bélyeged,
Letörölhetetlen névjegyed,
Akár a világot is körbejárhatnád,
Titkát a könnyeknek mégsem találnád,

Mert a titok tebenned van,
Melyet nem tud kimondani ajkad,
Úgy elvesztetted felette uralmad;
Megbénítja egy láthatatlan hatalom,
Mely gyengeségedben győztessé avatott.

Örömkönnyeid prizmacsillogásában,
Szíveddel dobban milliók szíve,
Mert erős hittel letudtad győzni önmagad;
Gyengeségedben erőssé tett,
A nagy szent akarat.

A nagyvilág megtanulja neved:
Győzve győztél,
Téged az Isten is bajnoknak teremtett;
Megdicsőítetted Hazádat
És csüggedt Nemzeted.

Varga Imre

Búcsú Basa László katonai hagyományőrzőtől (1948-2016)

Családja, rokonai, barátai, egykori munkatársai, a város vezetői és hagyományőrző társai katonai tiszteletadással kísérték utolsó útjára április 15-én Basa Lászlót a nagykátai temetőben. Nehéz volt a búcsú attól az embertől, aki több mint két évtizede fáradhatatlanul munkálkodott a hagyományőrzés számos területén. Különösen kiemelkedő volt a katonai hagyományőrzésben végzett elkötelezett munkája, de maradandót alkotott a komoly kutatómunkán nyugvó, remek stílusban írott, helytörténeti írásaival is. A legtermékenyebb és legnépszerűbb szerzője volt a tapiokultura.hu című internetes folyóiratnak, de rendszeresen publikált a jászok és kunok honismereti lapjában, a Redemptioban is.

Váratlanul és hirtelen ragadta el közülünk a kíméletlen halál. Április 4-én még lezajlott a hagyományos tápióbicskei csata, s aztán elment Ő is a szabadságharc égi hősei közé. 68 esztendőt kapott a sorstól, amelyet szeretetben, becsületben, igaz emberséggel élt meg.

A hagyományőrzők nevében Vitkó Egon, a Magyar Hagyományőr Világszövetség elnöke búcsúzott el a szeretve tisztelt bajtárstól:

„Az Idegen szavak szótára meghatározása szerint a nekrológ: „Elhunyt kiváló személyiség életét és munkásságát méltató cikk vagy beszéd". Méltán állíthatjuk, hogy Basa László barátunk megfelelt a fenti meghatározásnak.

Mi, katonai hagyományőrzők csak az életének egy szeletére láttunk rá, arra, amely kapcsolódott a mi hobbinkhoz, tevékenységünkhöz, és ennek alapján megállapíthatjuk, hogy ő a katonai hagyományőrzésben az egyik legfontosabb részt képviselte – sportnyelven szólva – az utánpótlás nevelést. Pedig nem csinált mást, csak azt folytatta szabadidős tevékenységében is, amit főállásában: tanított, nevelt, példát mutatott. Példát mutatott arra, hogyan lehet humánusan is csapatot építeni, vezetni, összetartani. Amíg tanított, 50 diák is jelentkezett a „Kossuth zászlóaljba". Figyelembe véve azt, hogy nem sorozott, hanem önkéntes fiatalokról, gyerekekről van szó, mégis meg tudta tartani a fegyelmet, és fel tudta kelteni a figyelmet egy olyan eszmére és eszmeiségre, amely része nemzetünk szövetének. Bem József tábornokról tartja a legenda, hogy nem hordott kardot, csak egy lovaglópálcája volt. Egyszer ezzel a lovaglópálcával ütve, korbácsolva védte közelharcban ágyúit – néhány megmaradt honvédével – amíg fel nem mentették a többiek. Lacit sokszor megmosolyogtuk, hogy

Basa László

honvédtiszti egyenruhában, de nem szablyával, hanem fényképezőgéppel az oldalán vezeti harcba a kis csapatát. Ő a fényképezőgépet természetesen nem fizikai szempontból használta a csatabemutatók alatt, hanem szorgosan dokumentálta egysége tevékenységét. Azt mondják, hogy „a név kötelez". Az ő esetében lehet, hogy a születési év kötelezte? 1948-ban ugyanis az ország a Forradalom és szabadságharc 100 éves évfordulójának lázában égett. Ne felejtsük el, hogy ekkor kaptuk vissza a Szovjetuniótól az 1944-ben a Hadtörténeti Múzeumból hadizsákmányként immár másodszor elvitt 48-49-es honvédzászlókat. És Basa tanár úr tudta, hogy a zászló jelkép. Akkor is, ha lobog, akkor is, ha lehanyatlik. Az ő kezéből most kihullott a zászló, de reméljük, és bizonyára ő is remélte, hogy van, aki felemeli és továbbviszi azok közül, akik a Kossuth Lajos Hagyományőrző Csapatban nőttek fel, teljesítenek, vagy teljesítettek szolgálatot, hiszen az általa vezetett csapat a gyermekmozgalom egyik legismertebb közössége lett, Nagykáta pedig a szövetség egyik központjává vált.

De hogyan is jutott el Basa László tanár úr életpályája a katonai hagyományőrzésig?

Basa László 1948. február 1-jén született Nagykátán. A vásártéri iskolában végezte általános iskolai tanulmányait. 32 évig volt tanulója, majd szakoktatója és tanára a 2. sz. Bordás András Szakközép- és Szakmunkásképző Iskolának, jelenlegi nevén Szily Kálmán Műszaki Szakközépiskolának. 1975-ben megnősült, felesége szintén pedagógus. Két gyermekük született, Lívia és Zoltán.

18 évig az iskola mozgalmi életének vezetője volt, de az akkori kornak és politikai helyzet lehetőségeit kihasználva minden közösségi tevékenységével, publikációival az ifjúság hazafias nevelését és az ismeretek átadását tartotta fő feladatának. Társadalmi munkájáért, írásaiért, tanulmányaiért, vezetői munkájáért több jelentős elismerést, kitüntetést kapott. 1994-ben került egykori iskolájába, a nagykátai Mátray Gábor Általános Iskolába. Történelem – és honismeret szakkört alapított, amelylyel 1996-ban belépett a Magyarország Felfedezői Szövetségbe Kossuth Lajos Hagyományőrző Csapat néven. A szövetség egyik országos titkára lett. Csapatuk lett az ország első katonai hagyományőrző diáktüzér csapata. Azóta az ország számos pontján szerveztek katonai hagyományőrző csapatokat. Kezdeményezésére az önkormányzat döntése nyomán készült el 1999-ben a Kossuth-emléktábla. A csapat a városi és a Tápió menti Kossuth-kultusz koordinálását végezte. 2001-ben meghatározó szerepe volt a „Tápió örökösе" honismereti mozgalom elindításában. 1848-49 emlékén kívül ápolta a Rákóczi szabadságharc emlékét is. A „Rákóczi-évek a Tápió mentén" emlékápoló mozgalom keretében 2004-ben II. Rákóczi Ferenc nagykátai látogatása 300. évfordulóján rendezett egy nagy-

szabású „fejedelmi seregszemlét”, és „Rákóczi-évek a Tápió-mentén” című pályaműve is elismerésben részesült. Azóta is több előadást, ünnepi beszédet tartott a Rákóczi-évekről. De nem csak országos történelemben, hanem a helytörténetben is jeleskedett: A csapattal felkutatták iskolájuk történelmi múltját. Így került emléktábla az epresi iskola falára is. A „Vásártéri iskola történelemkönyve” című pályaművét nívódíjjal jutalmazták. 1997-ben indította el a városi szintű magyar-lengyel barátsági tevékenységüket, melynek keretében sok rendezvényre került sor. 1999-ben emléktáblát állítottak az iskola helyén 1849-ben táborozó lengyel légió és az 1939-ben ott menedékre lelt lengyel katonák tiszteletére. A Nagykátát bemutató rádióműsort a gyerekek írásaiból sugározta a Kossuth rádió. Több tucat könyv, tv-adás mutatta be a tevékenységüket. 1996 óta dolgozott tevékenyen a Kossuth Szövetségben, melynek választmányi tagja volt. Megtiszteltetésnek vette felvételét a Magyar Pedagógiai Társaságba. 2003-ban alapító tagjai lettek a Magyar Hagyományőr Világszövetségnek, melynek tiszteletbeli elnökségi tagja volt. Szerkesztette a Szakköri Lapokat, melynek több mint 60 száma jelent meg. Elnökségi tagja volt a Nagykáta Barátainak Köre Városvédő Egyesületnek, s ezren felüli cikke-írása jelent meg a helyi és a regionális sajtóban, s több cikke jelent meg a Tápiómente 1956-os történelméről.

A Gábor Áron Tüzérbajtársi Egyesület katonai hagyományőrző tüzérhadnagy, főhadnagy majd századosi előléptetésben részesítette. A Magyarország Felfedezői Szövetség tevékenységét a Pro Patria Érdemrenddel és számos más kitüntetéssel ismerte el. A Lengyel Nagykövetségen a Barátság plakettet vehette át. Elnökségi tagja volt a Pest megyei Honismereti Egyesületnek, tagja a Magyar Pedagógiai Társaságnak. Ők adományozták 2005-ben a több évtizedes gyermekmozgalmi munkáját elismerő Vasvári-diplomát. Ugyanabban az évben elsők között kapta meg a „Pest Megyei Gyermekekért” díjat. 2007-ben a honvédelmi miniszter adományozta „Honvédelemért” miniszteri kitüntetés III. osztályát vehette át. 2010. március 15-én Pro Urbe Nagykátért kitüntetésben részesült.

Hagyományt teremtett a katona- és a történelmi jelentőségű sírok ápolásából és a halottak napi gyertyagyújtásból. A csapat védnöksége alatt álló, Nagykáta történetében fontos szerepet játszó személyek kerek születési és halálozási évfordulóin a síroknál évközben is megemlékezéseket szerveztek. Több síremléket újítottak fel, állítottak helyre, s a kerek évfordulókon írásaiban, megemlékezéseken méltatta a jeles személyiség érdemeit. Reméljük, hogy az ő sírján is mindig lesz friss virág, halottak napján pedig sok vibráló mécses.

Százados úr! A Magyar Hagyományőr Világszövetség nevében búcsúzik tőled, Vitkó Egon elnök, és az elhangzott nekrológ két szerzője Fülöp Tibor Zoltán és Máté Endre. Lelked érjen a Teremtődhöz!”

*

A Redemptio szerkesztősége is szomorúan búcsúzik egykori kedves munkatársáról, Basa Lászlótól. Emléke örökké fennmarad a lapunk hasábjain, az olvasók emlékezetében, és a szívünkben. Kedves Laci! Nyugodj békében!

Hortiné dr. Bathó Edit
felelős szerkesztő

In memoriam Sándor Gyula – (1934-2016)

Sándor Gyula Jászárokszálláson született 1934. július 19-én, Egerben szerzett történelem, földrajz szakos tanári diplomát. Később munka mellett magyar nyelv és irodalom tanári képesítést is megszerezte.

Első munkahelye Jászfényszarun volt 1954-től három tanévet töltött itt, 1957-ben szülőhelyére, Jászárokszállásra helyezték. A következő állomáshely öt év után Nagybátony volt, ahol az ipari szakmunkásképzőben tanított, majd 14 évet töltött el Feldebrő Általános iskolájában. Itt ismerkedett meg későbbi feleségével, aki szintén tanító volt. 1980-ban Vecsésre kerültek, ahol saját otthonuk lett, később budapesti általános iskolákban 1992 évi nyugdíjazásáig dolgozott.

A nyugdíjas éveit haláláig tartalmasan töltötte. Egyre jobban érdekelte a jászok története. Kutatásai során szerzett ismeretei alapján magán kiadásban 1995-ben megjelentette a *Jászok nyomában* című összefoglaló tanulmányát.

Sándor Gyula (1957)
Fotó: családi archívum

Az 56-os Szövetség munkásába is tevékenyen bekapcsolódott.

Közben várossá vált szülőhelyét, de más jász települések rendezvényeit is gyakran látogatta. Az elmúlt évi Jász Világtalálkozón Jászalsószentgyörgyön is részt vett. Jászfényszaruhoz is sok baráti, kollegiális kapcsolat fűzte.

Itt volt a 2002 évi Tanítok Emlékművének avatásán, majd 2012-ben a 10 éves évforduló kapcsán tartott ünnepségen a hallhatatlanok könyvébe került volt fényszarui tanítókra, tanárokra emlékezett. Több éve a magyarok és jászok őstörténetét kutatta, szerzett ismereteit publikálni akarta. Március 10-én bekövetkezett halálát megelőző két hétben még könyvtárban, levéltárban kutató munkát folytatott.

Április 11-én, Feldebrőn a temetőben római katolikus szertartás keretében búcsúztak el tőle gyermekei, Attila és Viktória, valamint tisztelőinek sokasága. Az 56-os Szövetség nevében prof. Dr. Vincze János biofizikus, a volt tanítványok nevében Mező István 1971-ben végzett „öreg diák” méltatta közéleti, tanári munkásságát. Hamvait felesége mellé helyezték örök nyugalomra.

2022-ben Jászfényszarun rá kerül a neve az emlékműn lévő hallhatatlan tanítók könyvének bronzlapjára.

Tóth Tibor, a FÉBE elnöke

90 éves Bognár György, a Jászság fotográfusa

Ha Bognár Gyuri bácsit a Jászság fotográfusának nevezem, akkor azt nagyon megalapozottan teszem. Fotós család sarja, akinek édesapja is és édesanyja is fényképész mester volt Jászapátin. A két háború közti időszakban, ha

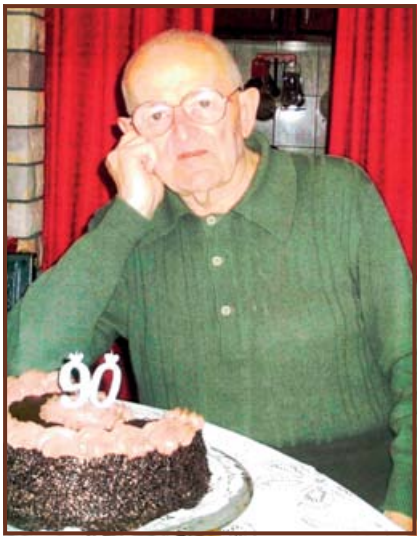

Az ünnepi tortával kiséri otthonában, 2016 március

egy fényképész mindenütt ott volt, akkor azoknak az évtizedeknek számtalan dokumentumát hagyta az utókorra. Pótolhatatlan anyagokat hagyott hátra Bognár József és felesége. Tevékenységük túlért Jászapáti határain, hiszen pl. a jászjákóhalmi Varjasi iskoláról is készített postai levelezőlapot. Akkoriban ugyanis nagy imázsa volt a képeslapoknak, melyet postára lehetett adni. A Jászapátiról megjelent képeskönyvben számtalan kép kötődik a Bognár családhoz.

Ilyen előzmények után szinte törvényszerű, hogy az egyik gyerek is tovább vigye a szakmát. Gyuri bácsi ugyan sportrepülővel is szelte az eget a háború után, végül aztán csak lereszkedett a földre. Tevékenysége négy településhez is szorosabban köti: a szülőfalu (azóta város) Apáti mellett Jászberényhez, ahol az 1960/70-es években a Fényképész Szövetkezetet vezette, de akkoriban albérlete volt Jákóhalmán a *Villa Borgőzében* – ahogy a Vas Gereben utcai lakást nevezte. Ez viszont lehetőséget adott neki arra, hogy az akkoriban indult fotószakkört vezesse a községben több éven át nagy sikerrel. Végül a jászkiséri vasúti gépjavítóból ment nyugdíjba, mint reklámfotós. Jelenleg is Jászkiséren él.

Egy fényképész egy szövetkezeten belül is tud a megrendelt képeken túl témát keríteni magának, ilyen érdekes arcokból született meg az a fotókiállítás, mellyel Jászjákóhalma tisztelgett neki májusban a Jászkunok napján. Sajnos a hajdani emberileg is közeli kollégának – Baráth Károlynak – csak szavakban tudtunk jó egészséget kívánni, mert mint eredetileg felkért megnyitó, betegség miatt nem tudott jelen lenni, így Faragó László vállalta a „beugrást", melyet magas színvonalon teljesített, annak ellenére, hogy mint mondta: ő

Fotószakköri szalonnasütés a Makkos erdőben, 1972

A prágai kiállításon szereplő képe

mint fotós, inkább a gép túloldalán állt egész életében.

A kiállítás – melynek megnyitóján az alkotó is jelen volt – egy hétig várta az érdeklődőket. ***FIF***

Verselő jászok

KÖNYÖRGÉS

Csak még egy percet adja nekem,
csak egyetlenegyet Istenem.
Hogy lássam kezét,
mely az enyémet keresi
érezzem leheletét,
amint ajkához emeli.

Szeme szemembe néz,
erősen, mélyen,
szerelme lángol izzón
a fekete szemében
Köröttünk megáll a világ forgása is
lelkünk találkozása
bennünket mennybe visz.

Lángolunk, égünk
– a vágyunk végtelen.
Suttogja: égen-földön
csak te vagy nekem.
Nem kérek tőled többet
– édes jó Istenem:
csak ezt a percet még egyszer
add meg nekem.

Magyar Ari

Emlékezés fél évszázadomra

„Minden jóban van valami,
ami akkor és ott jó,
S az egészben a legjobb az,
hogy vissza nem hozható.”
(korabeli sláger)

Fél évszázad nagy idő. Egy ember életében különösen nagy. Vannak azonban olyan események, melyek nem halványodnak el fél évszázad alatt sem. 1966-ban két olyan is történt velem, mely azonban nem csak nekem volt meghatározó, hanem egy-egy közösség, vagy más személy számára is.

A földrajz és a honismeret igen közeli rokonságban áll egymással. Ehhez az évhez mindkettő kötődik. Amikor megszűnt a rövid életű jákóhalmi gimnázium, akkor az én osztályom

Fodor István hölgyek és makettek társaságában

a berényi Kállai Éva Gimnáziumba került, mely ma Liska József nevét viseli. Földrajz tanárom az egyik legnépszerűbb tanár – Ozsvári Ferencné Gabi néni volt, aki földrajz szakkört is vezetett, melyből én természetesen nem maradhattam ki. Voltam országos hatodik helyezett is tanulmányi versenyen, de most nem ez a téma. Mivel Gabi néni férje a Hűtőgépgyárban dolgozott, ahol a hungarocell, közismert nevén iporka a mindennapi munka része volt, így megismertük mi is ezt az anyagot, mely akkoriban még nem volt olyan mindennapos, mint ma. Szemléltető eszközöket csináltunk belőle a földrajz szakkörön. Könnyen kezelhető – vágható, ragasztható – volt. A mellékelt képen három ilyen makett látható: a vízfolyásokról, a barlangokról, a vulkánokról. Én a két szimpatikus Bujdosó lány – Klári és Ági – társaságában gyönyörködöm munkánk eredményében, jobbról Gabi nénivel. Ő ezt dokumentáltan megírta a Földrajz tanítása című folyóiratnak, melyért feltalálói elismerésben részesült. A fél évszázados képen tehát egy történelmi pillanat látható – egy találmány születése.

Jákóhalmán ugyanebben az időben szintén nagy esemény történt. 1966. május elsején nagyszabású honismereti kiállítás nyílt a művelődési ház nagytermében. A már két és fél éve működő honismereti szakkör korábban már csinált egy kisebb teremben ugyanott egy bemutatkozó kiállítást, azonban – egyébként jogosan – kapott egy letolást a megyei laptól, hogy nem eléggé rendszerezett az anyag. A szakkör vezetése – Váradi Zoltán, Terjéki János és László Gyula – elhatározta, hogy két év után ismét csinálnak egy kiállítást, de az már nagyon reprezentatív lesz. Itt kerültem én be a képbe, aki nyolcadikos koromban még Zoltán bácsitól, mint történelem tanártól hatalmas egyeseket kaptam. Gyula – aki osztálytársam volt, csellel „rántott be” a szakkörbe: meglegyezgetve a hiúságomat, rászedett, hogy rajzoljak néhány kísérő ábrát a bemutatott tárgyak mellé. Volt ott juhász subában, meg hasonló rajz. Tehát most 50 éve, április utolsó napjaiban lettem megfertőzve a honismerettel. Annak a Zoltán bácsinak lettem egyik legközelebbi munkatársa, majd utóda, akitől még a nagy történelem egyeseket kaptam, csakhogy volt harmadikos gimnazista koromban egy olyan történelem tanárom, mint a jelenleg Szolnokon élő Sárközi Jánosné Taci. Az órákon képzeletben ott voltunk a csatákban, a béketárgyalásokon. Sorsom eldönttetett, de nem csak az enyém, hanem a jákóhalmi honismereti szakköré is.

A három hetes kiállítás ugyanis akkora siker volt, hogy még abban az évben 35 ezer, majd a következőben 30 ezer forintos támogatást kapott a szakkör egy állandó kiállítóhely megvalósításához. A rozoga épületet – a volt csődör istállót – a Községi Tanács bocsátotta rendelkezésre a saját hátsó udvarában, a pénzt pedig a Járási Tanács Művelődési Osztályvezetője adta, aki véletlenül jákóhalmi – és nagyon hagyománytisztelő – volt Gubicz János személyében. Persze ez az összeg ma több milliót érne, s ebből lett úgy helyreállítva az épület, hogy három évtizeden át működött benne a kiállító terem: 1996-ig.

A második képen a jákóhalmiak számára évtizedeken át múzeumnak becézett épület egyetlen képe látható a bejárat felől.

Fodor István Ferenc,
a Horváth Péter
Honismereti Szakkör vezetője

Jászárokszállás várja a Jász Világtalálkozó vendégeit

Július 8-10 között Jászárokszálláson kerül megrendezésre a XXII. Jász Világtalálkozó. Jászárokszállás Önkormányzata és a Jászok Egyesülete már hónapokkal ezelőtt megkezdte a szervezőmunkát, és a találkozó előkészületeit. A találkozó most is gazdag programot kínál a városba érkezőknek. Pénteken az I. világháborús emlékmű avatásával és a Fortuna TSE Táncgálájával veszi kezdetét a monstre rendezvény. Szombaton a Szentmisét követi a jász települések díszes felvonulása, majd a díszünnepség, amelynek most is kiemelt mozzanata lesz a Jászságért Díj átadása és az új jászkapitány beiktatási ceremóniája. Délután a jászsági és a kirajzott települések művészeti csoportjai mutatkoznak be, az este pedig a különböző zenekari koncerteké lesz. Vasárnap Fogatosok Baráti Találkozója, horgász- és főzőverseny, jász virtusvetélkedő, és megannyi érdekes és izgalmas program szórakoztatja majd a nagyérdemű közönséget. A találkozó záróünnepségén adják át a XXIII. Jász Világtalálkozó rendezésének jogát Jászladány község polgármester asszonyának.

A rendezők nagy szeretettel várnak minden érdeklődőt Jászárokszállásra, a jászok és a jász hagyományőrzés legnagyobb seregszemléjére!

KÉPES RIPORT
A Jászkun Redemptio jászberényi ünnepségéről

A Jászsági Hagyományőrző Egylet és a Jászság Népi Együttes történelmi műsora a Lehel Filmszínházban *Fotó: Bugyi Gábor*

Tóth Lajos nagykunkapitány, dr. Szabó Tamás polgármester, Pócs János országgyűlési képviselő, Borbás Ferenc jászkun főkapitány és Talált József jászkapitány a redemptiós ünnepségen *Fotó: Bugyi Gábor*

Bódi Tamás és Hlavacska Adrián táncos hagyományőrzők családjukkal a Déryné Rendezvényház színpadán *Fotó: Bugyi Gábor*

Terjéki Tünde Jászjákóhalma polgármestere jász viseletben és Gubicz András emeritus jászkapitány Fotó: Bugyi Gábor

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2016. augusztus végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban CD-n és e-mailen legkésőbb 2016. július 31-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

* * *

Lapunk a Nemzeti Kulturális Alap miniszteri kerete, és a Jász Önkormányzatok Szövetsége támogatásával jelenik meg.

REDEMPTIO
A jász és kun települések honismereti lapja
Megjelenik kéthavonta
Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány
Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit
A szerkesztőbizottság tagjai:
Bugyi Gábor, Farkas Kristóf Vince, Kókai Magdolna
Előkészítési munkák: Bugyi Gábor
A kiadó és a szerkesztőség címe:
5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.
Tel./fax: 57/502-610
E-mail: jaszmuzeum@gmail.com
www.jaszmuzeum.hu
ISSN 1218-9553
Nyomdai munkák: ARTANDER Kft.
www.artander.hu